Rok II. Nr. 6.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO ŁÓDZKIEGO

ORGAN RADY SZKOLNEJ OKRĘGOWEJ ŁÓDZKIEJ

Łódź, dnia 20 czerwca 1928 r.

TREŚĆ:

DZIAŁ NIEURZĘDOWY:

Prenumerata roczna wynosi 6 złotych. Numer pojedyńczy 60 groszy. Należność wpłacać należy wyłącznie na konto czekowe P. K. O. Nr. 65312 (Rada Szkolna Okręgowa Łódzka w Łodzi).

Warunki umieszczania ogłoszeń: Cała strona 120 zł. Pół str. 65 zł. Ćwierć str. 35 zł.

Ogłoszenia umieszcza się po zapłaceniu zgóry przypadającej należności

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, ul. Piotrkowska 104. Kuratorjum O. S. Ł.

79.
ROZPORZĄDZENIE
Pana Prezesa Rady Ministrów z m-ca maja 1928 r. Nr. 8492 w sprawie zaliczek na uposażenie.

Na zasadzie art. 15 ustawy z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 924) w brzmieniu, ustalonem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 370), oraz na zasadzie art. 6 § 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1923 r. o uposażeniu sędziów w sądownictwie powszechnem i administracyjnem oraz prokuratorów (Dz. U. R. P. Nr. 134, poz. 1107) — zarządzam w porozumieniu z Panem Ministrem Skarbu, co następuje:

I. Bezprocentowe zaliczki na uposażenie mogą być udzielane zgodnie z wyżej powołanemi przepisami funkcjonarjuszom państwowym, wyszczególnionym w art. 1 ustawy uposażeniowej z dnia 9 października 1923 roku, sędziom i prokuratorom, oficerom zawodowym i tym oficerom rezerwy, zatrzymanym w czynnej służbie, którzy zostali zakwalifikowani na oficerów zawodowych, oraz szeregowych zawodowych.

Z pośród osób wyżej wymienionych wyłącza się od prawa do zaliczki te, które: a) pozostają w stanie nieczynnym względnie w stanie rozporządzalności, b) są zawieszone w pełnieniu służby, c) pozostają na urlopie bezpłatnym oraz d) którym wypowiedziano stosunek służbowy.

II. Zaliczki mogą być udzielane w zasadzie tylko na pokrycie wydatków, spowodowanych chorobą proszącego, chorobą lub śmiercią tych członków rodziny, do których utrzymania proszący jest prawnie obowiązany, na spłatę długów, powstałych bez winy proszącego, w wypadku utraty niezbędnych ruchomości, na pokrycie wydatków, związanych z zawarciem związku małżeńskiego przez proszącego, jego dzieci ślubne, uprawnione, przysposobione oraz pasierbów, w wypadkach powiększenia się rodziny, na koszty odbycia podróży naukowych, ogłoszenia pracy naukowej, jak również na koszty nabycia własnego mieszkania. W wyjątkowych wypadkach mogą być przyznawane zaliczki również na cele konsumpcyjne, jak np. na zakup ubrania, obuwia, opału na zimę itp.

W wypadkach innych, niż wymienione w poprzednim ustępie, mogą być udzielane zaliczki tylko wyjątkowo za uprzednią zgodą Ministerstwa Skarbu, w razie istnienia okoliczności, zasługujących na szczególne uwzględnienie.

III. Uwzględnienie prośby o udzielenie zaliczki zależne jest od udowodnienia przez proszącego, że w danym wypadku ma miejsce jedna z wymienionych w p. II okoliczności.

IV. Zaliczkę na uposażenie przyznaje się w złotych do wysokości nieprzekraczającej 3-miesięcznego uposażenia.

Za podstawę obliczenia przyjmuje się uposażenie, przysługujące na zasadzie art. 3, 4, 37 ust. 1, 47 ust. 1, 48 ust. 2, 49 ust. 2, 54 ust. 1, 62 ust. 1 i 118 ustawy z dnia 9 października 1923 roku o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska (Dz. U. R. P. Nr. 116, poz. 924) oraz art. 4, 5, 8 i 25 ustawy z dnia 5 grudnia 1923 roku o uposażeniu sędziów w sądownictwie powszechnem i administracyjnem oraz prokuratorów (Dz. U. R. P. Nr.. 134, poz. 1107), przy uwzględnieniu postanowień art. 8 ustawy z dnia 18 grudnia 1926 r. o uzupełnieniu prowizorjum budżetowego na czas od 1 października do 31 grudnia 1926 r. i o prowizorjum budżetowem na czas od 1 stycznia do 31 marca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 125,

poz. 725) oraz art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 stycznia 1928 r. w sprawie podwyższenia uposażenia wojskowych zawodowych i oficerów rezerwy, zatrzymanych w czynnej służbie (Dz. U. R. P. Nr. 7, poz. 42). Ponadto uwzględnia się przy obliczaniu zaliczki dodatek mieszkaniowy.

Zaliczka udzielona na cele konsumpcyjne nie może przekraczać jednomiesięcznego uposażenia.

Wysokość zaliczki zależna jest od udowodnienia przez proszącego potrzeby uzyskania zaliczki w takiej właśnie wysokości.

V. Zwrot zaliczki, udzielonej w wysokości, nieprzekraczającej jednomiesięcznego uposażenia, następuje w nie więcej niż 6-ciu, zaliczki, udzielonej w wysokości nieprzekraczającej dwumiesięcznego uposażenia, w nie więcej niż 12, zaś zwrot zaliczki w wymiarze wyższym w nie więcej niż 24 bezpośrednio po sobie następujących ratach miesięcznych.

Raty zaliczki potrąca się z uposażenia, począwszy od pierwszego dnia miesiąca następującego po przyznaniu zaliczki.

W wyjątkowych wypadkach, szczegółowo uzasadnionych, zaliczka może być udzielona przed ostateczną spłatą poprzedniej zaliczki.

VI. Przyznawanie zaliczek osobom, pełniącym służbę we władzach naczelnych, służy tymże władzom z wyjątkiem kierowników tych władz, którym zaliczki przyznaje Prezes Rady Ministrów. Przyznawanie zaliczek osobom pełniącym służbę przy władzach i urzędach niższych instancyj służy władzom podległym bezpośrednio władzy naczelnej, z wyjątkiem kierowników tych władz, którym przyznaje zaliczki władza naczelna.

W wypadkach, gdy chodzi o udzielnie zaliczki przed spłatą połowy zaliczki poprzedniej, przyznawanie zaliczek należy zawsze do władzy naczelnej.

VII. W wypadkach rozwiązania stosunku służbowego należy zaległe raty zaliczki potrącić w całości względnie zażądać zwrotu zaliczki w całości.

VIII. W razie śmierci przed spłatą zaliczki dług z powyższego tytułu obciąża spadkobierców do wysokości odziedziczonego majątku zgodnie z przepisami obowiązujących ustaw cywilnych.

IX. W sprawie umorzenia nieściągalnych rat zaliczek na uposażenie obowiązują postanowienia okólnika Ministerstwa Skarbu z dnia 21 listopada 1923 r. L. 1220/DB/8, uzupełnionego okólnikami Ministerstwa Skarbu z dnia 4 lutego 1925 r. L. 4376/DB/1 oraz z dnia 24 listopada 1927 roku L. D. III, 2665/1 z tą zmianą, że kwoty umorzone obciążać winny kredyty na uposażenie.

X. Kontrola regularnych spłat zaliczek należy do obowiązków władz asygnujących uposażenie służbowe.

XI. Okólnik Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1924 roku Nr. 544 w sprawie zaliczek na uposażenie uchyla się.

Prezes Rady Ministrów (—) w z. K. Bartel.

Do PP. Inspektorów Szkolnych oraz do Dyrekcyj państwowych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i ochroniarek w Okręgu.

Kuratorjum podaje do wiadomości powyższe rozporządzenie Pana Prezesa Rady Ministrów.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

K. O. S. Ł. Nr. O. 2201/28.
25 maja 1928 r.

80.

OKÓLNIK

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 18 maja 1928 r. Nr. II. 7197/28

w sprawie rozszerzenia ulg kolejowych dla młodzieży szkolnej na klasę II i na pociągi pośpieszne.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego podaje do wiadomości wyciąg z okólnikowego rozporządzenia Ministerstwa Komunikacji z dnia 7 maja 1928 r. Nr. III./Of./4272/28 w powyższej sprawie:

„Ulgi, przysługujące młodzieży szkolnej przy przejazdach indywidualnych (str. 36 i 27 taryfy) rozciąga się na klasę II zarówno przy przejazdach z powodu wakacyj świątecznych i letnich jak i za biletami miesięcznemi; zezwala się także na użycie pociągów pośpiesznych bez ograniczenia odległości za uiszczeniem każdorazowo do ceny biletu ulgowego ceny normalnej biletu dodatkowego na pociąg pośpieszny. Dotyczy to również przejazdu pociągiem pośpiesznym za odcinkowym uczniowskim biletem miesięcznym, który w takim wypadku traktować należy jak odcinkowy normalny bilet miesięczny, czyli, że w razie użycia pociągu pośpiesznego należy pobrać jedynie każdorazowo cenę normalną biletu dodatkowego na pociąg pośpieszny. Wzór zaświadczenia szkolnego (str. 38) będzie odpowiednio zmieniony przez dodanie po słowach „w klasie III" słów „lub II", jednakże narazie, aż do odwołania, zaświadczenie bez tego dodatku należy uważać za ważne do otrzymania biletów ulgowych kl. II i III.

W celu zapobieżenia nadużyciom z zaświadczeniami szkolnemi wprowadza się do punktu 5 przepisów (str. 37 taryfy) nowy warunek tej treści, że, oprócz biletu i zaświadczenia, musi być okazywana równocześnie legitymacja (matrykuła) szkolna z fotografją. Warunek ten wszakże będzie mógł być stosowany dopiero po zaopatrzeniu wszystkiej młodzieży szkolnej w matrykuły, o czem Dyrekcje będą oddzielnie powiadomione.

Zauważa się przytem, że zmiany powyższe nie dotyczą wycieczek i przejazdów na kolonje letnie (str. 38, 39 i 40 taryfy), co do których obecne przepisy pozostają nadal w mocy".

O tem należy zawiadomić Inspektoraty Szkolne i dyrekcje szkół, których uczniom przysługuje prawo korzystania z ulg taryfowych na kolejach.

p. o. Dyrektora Departamentu
(—) Dr. Z. Zagórowski.

PP. Inspektorom Szkolnym, oraz Dyrekcjom szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i ochroniarek, których uczniowie posiadają prawo do korzystania z ulg kolejowych

— do wiadomości.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

K. O. S. Ł. Nr. O. 2156/28.
8 czerwca 1928 r.

81.

OKÓLNIK
Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
z dnia 24 maja 1928 r. Nr. II. 7639/28
w sprawie Wystawy Poznańskiej.

Zbliżająca się Wystawa Poznańska może i powinna pokazać w sposób dostępny dla ogółu prace i postępy także naszego szkolnictwa średniego ogólnokształcącego. Będzie to jeneralny obrachunek naszych sił i środków dla nas i dla obcych. Jednocześnie wystawa ma przyczynić się wydatnie do podniesienia ogólnego poziomu szkół, dając gotowe wzory do naśladowania i podnietę na drodze doskonalenia.

Kierownictwo nad organizacją wystawy w zakresie tego działu szkolnictwa zachowuje dla siebie Ministerstwo W. R. i O. P. (Departament II Wydział Programowy), gdzie powołana zostaje Komisja, złożona z przedstawicieli Ministerstwa, dyrektorów i kierowników szkół i organizacyj nauczycielskich, wypracowująca odpowiednie projekty i wskazówki.

Ministerstwo zwraca się do Kuratorjum o zorganizowanie w łonie Kuratorjum analogicznej Komisji Wystawowej, złożonej z przedstawicieli Kuratorjum, dyrektorów szkół państwowych i nauczycielstwa. Zadaniem Komisyj przy Kuratorjach będzie zbieranie materjałów w zakresie, wskazanym przez Ministerstwo w przesyłanych planach przedmiotowych, uzupełnianie tych wskazówek własnemi pomysłami, rozbudzanie inicjatywy szkół i podział pomiędzy nie pracy, czuwanie nad jej biegiem i dopilnowywanie terminów wykonania poszczególnych robót, wreszcie zorganizowanie wystawy miejscowej, która umożliwiłaby rozejrzenie się w materjale zebranym i dokonanie właściwego wyboru.

Wszystkie szkoły średnie każdego Kuratorjum, pragnące wziąć udział w wystawie, muszą nawiązać jak najściślejszą łączność z Komisją swojego Kuratorjum i do niej kierować przygotowane eksponaty, oraz wszystkie projekty i pomysły. W grudniu 1928 roku każde Kuratorjum urządzi u siebie wystawę lokalną, i obie komisje: ministerjalna i kuratorjalna rozstrzygną, co powinno lub może znaleźć się na wystawie w Poznaniu. Ministerstwo żywi przekonanie, że doniosłość przedsięwzięcia, rozległość skutków, które może za sobą pociągnąć, krótkość czasu powołają do natychmiastowej pracy nad wystawą liczne zastępy kierowników i nauczycielstwa, obudzą zapał niezbędny do poważnego zorganizowania działu szkolnictwa średniego na wystawie.

p. o. Dyrektora Departamentu

(—) Dr. Z. Zagórowski.

Załączniki

Udział szkolnictwa średniego w Wystawie Poznańskiej.

I. HIGJENA SZKOLNA I WYCHOWANIE FIZYCZNE.

A. Higjena budynku szkolnego.

Plany, modele, fotografje wzorowych szkół w okręgu.

Wykresy, przedstawiające przyrost nowych budynków szkolnych w latach 1919—1929.

Modele i rysunki wzorowych ławek szkolnych, tablic, katedr, pulpitów, poideł (źródeł wody), spluwaczek.

Wykresy, przedstawiające wymianę w szkołach ławek starego typu na typy, polecone przez Ministerstwo.

Modele i rysunki wzorowych kąpielisk szkolnych, klozetów.

Wykresy, przedstawiające przyrost szkół, posiadających własne natryski szkolne.
Modele i rysunki wzorowych infirmeryj szkolnych, burs, świetlic.
Wykresy, przedstawiające przyrost ich za ostatnie dziesięciolecie.
Wykresy, przedstawiające wyniki badań nad oświetleniem klas, zawartością CO_2 w powietrzu, stopnia wilgotności, liczby bakteryj w powietrzu klasowem i t. p.
Powierzchnia podłogi i objętość powietrza, przypadające na jedno dziecko w budynkach szkolnych w r. 1919 i w r. 1929 — (wykresy i t. p.).

B. Organizacja opieki higjeniczno - lekarskiej nad szkołami.

Wykresy, przedstawiające przyrost liczby lekarzy szkolnych, lekarzy dentystów szkolnych i higjenistek szkolnych za lata 1919—1929.
Modele, fotografje wzorowych gabinetów lekarskich i dentystycznych.
Przyrost liczby szkół, posiadających własne gabinety dentystyczne.

C. Higjena indywidualna.

Przyrządy do badania dziatwy szkolnej (waga, wzrostomierz, tablice Snellena i t. p.).
Przyrządy do pomiarów antropometrycznych (do mierzenia czaszki, barwy włosów, źrenic i t. p.).
Dane graficzne, dotyczące wzrostu i wagi dziatwy w wieku przedszkolnym i szkolnym za lata 1919—1929.
Porównanie danych, dotyczących roczników wojennych z przeciętnemi przedwojennemi i obecnemi.
Dane graficzne o przebiegu chorób zakaźnych w szkołach.
Statystyka próchnicy w szkołach.
Statystyka stanu czystości, zawszenia, używania alkoholu, tytoniu przez młodzież szkolną.
Druki do badań indywidualnych (karty zdrowia, karty do opieki domowej, kwestjonarjusze do badań warunków domowych ucznia itp.).
Dane graficzne, dotyczące wyników tych badań.

D. Lecznictwo szkolne, dożywianie, kolonje i t. d.

Modele i fotografje ambulatorjów-poradni — dla dziatwy szkolnej.
Dane graficzne o liczbie udzielonych porad za lata 1919—1929.
Druki do zawiadamiania rodziców o potrzebie pomocy lekarskiej domowej, szpitalnej i ambulatoryjnej.
Dane graficzne, dotyczące rozwoju lecznictwa dentystycznego.
Rozwój dożywiania dzieci w szkołach.
Szkoły - Sanatorja, kolonje i półkolonje dla dziatwy szkolnej (fotografje wzorowych budynków kolonijnych, sceny z życia).
Statystyka porównawcza za lata 1919—1929.

E. Higjena nauczania.

Dane graficzne, dotyczące badań nad przeciążeniem w szkole (badanie ostezjometryczne) wyniki ankiet nad pracą domową uczniów; porównania za lata 1919—1929.
Dane graficzne z wyników badań psychometrycznych nad dziatwą szkolną.
Skoljoza — rysunki i modele skrzywionych kręgosłupów w związku z nieodpowiednią ławką szkolną.
Modele, rysunki, fotografje prawidłowej pozycji przy pisaniu i czytaniu.

Wykresy, dotyczące rozwoju krótkowidztwa w szkołach.
Wzory książek, atlasów, globusów z drukiem prawidłowym i wadliwym.
Różne typy linjatur, odpowiednich i nieodpowiednich dla wzroku.
Wzorowe plany rozkładu zajęć szkolnych dla różnego wieku.
Przyrządy do nauki dla dzieci małozdolnych (niedorozwiniętych) (ten dział łącznie z działem szkolnictwa specjalnego).

F. Nauczanie higjeny w szkole i propaganda higjeny przez szkołę.

Zbiór książek, podręczników do nauczania higjeny na różnych stopniach nauczania w szkole.
Wzory druków, odezw, sentencyj higjenicznych, zbiór preparatów, modeli, rysunków, przezroczy w celu propagandy higjeny przez szkołę. (Zwłaszcza należy uwzględnić działy: zwalczania gruźlicy, alkoholizmu, nikotynizmu, chorób wenerycznych, próchnicy zębów i t. p.).
Dane graficzne, dotyczące liczby uczniów, którzy w latach 1919—1929 zwiedzili zbiorowo wystawy przeciwgruźlicze, przeciwalkoholowe i t. p.

G. Dział sprawozdawczy.

Wzorowo opracowane sprawozdania lekarskie i lekarsko - dentystyczne.
Wzorowo prowadzone książki sanitarne szkolne.

H. Wychowanie fizyczne.

Modele, fotografje i rysunki wzorowych sal gimnastycznych szkolnych z urządzeniami wewnętrznemi w okręgu.
Modele, fotografje i rysunki wzorowo urządzonych boisk szkolnych.
Dane graficzne o rozwoju liczby sal gimnastycznych, boisk szkolnych za lata 1919—1929 oraz stopnia ich zaopatrzenia.
Przybory i przyrządy do zabaw, gier, sportów i ćwiczeń gimnastycznych, (a więc piłki małe i wielkie, palanty, łodzie, modele przyrządów i sal gimnastycznych i t. p.), zwłaszcza wykonane przez uczniów, ewent. przez grono nauczycielskie.
Zdjęcia fotograficzne, sporządzone przez uczniów, a dotyczące scen z wychowania fizycznego; dyplomy, rysowane przez młodzież.
Obraz rozwoju wychowania fizycznego w szkołach okręgu za lata 1919—1929 (rozwój wśród młodzieży szkolnej poszczególnych gałęzi sportu, rozwój liczby przyborów sportowych w szkołach i t. p.).
Wzorowo opracowane kroniki rozwoju wychowania fizycznego w szkole wraz ze zdjęciami fotograficznemi i rysunkami.
Nagrody i dyplomy, uzyskane przez uczniów w zawodach.
Wykresy, przedstawiające porównanie sprawności fizycznej uczniów z postępami w przedmiotach naukowych.

II. GEOGRAFJA.

1. **Klasa i pracownia geograficzna:** umeblowanie, sposoby zawieszania map, oświetlanie, przyrządy projekcyjne, przezrocza, fotografje, przyrządy miernicze, mapy, globusy, tablice, narzędzia kreślarskie, pomoce ilustrujące poszczególne zjawiska fizjograficzne, przyrządy wycieczkowe, ciemnia fotograf., bibljoteczka podręczna książek, czasopism, map i atlasów.
2. **Stacja meteorologiczna i obserwatorjum astronomiczne.**
3. **Prace uczniów, ilustrujące** metody nauczania w danej szkole: mapki, wykresy, zeszyty, modele, przyrządy do ćwiczeń.

4. **Związek nauczania** geografji z nauczaniem innych przedmiotów.
5. **Prace uczniów pozaprogramowe** (szkolne i domowe).
6. **Prace kółek:** geograficznych, krajoznawczych, astronomicznych i fotograficznych.
7. **Wycieczki:** przedmioty, ilustrujące metodykę wycieczek oraz rezultaty (marszruta, zbiory, fotografje i albumy, referaty, rysunki, modele).
8. **Prace nauczycieli o charakterze metodycznym,** nowe pomysły, sposoby wykorzystania warunków miejscowych i najbliższej okolicy.

III. HISTORJA.

1) Pracownia historyczna dla uczniów, z miejscem na przechowywanie zbiorów.

A) Materjalne urządzenia:

1) pomoce naukowe i urządzenia do ich przechowywania: epidjaskop, przezrocza, kino, tablice, portrety, fotografje dyplomów, zbiory pocztówek, modele, wykonane przez odpowiednie instytucje naukowe;
2) bibljoteczka uczniów: w niej działy: podręczników, wypisów i tekstów źródłowych, monografje naukowe i popularne, beletrystyka historyczna. Katalogi odpowiednio opracowane.

B) Prace uczniów i system ich przechowywania.

1) stałe prace piśmienne uczniów;
2) prace ręczne (w glinie, drzewie, papierze etc.), rysunki;
3) prace kółek historycznych;
4) sprawozdania z uroczystości szkolnych historycznych (referaty, programy, fotografje etc.);
5) pismo szkolne (dział historyczny);
6) wycieczki historyczne (sprawozdania, referaty, fotografje);
7) świadectwa łączności nauczania historji z nauczaniem innych przedmiotów.

2) Gabinet nauczyciela historji.

A) Bibljoteczka nauczyciela: literatura dydaktyczna przedmiotu, monografje naukowe, katalogi, wydawnictwa pomocnicze.

B) Praca nauczyciela:

1) pomysły dydaktyczne nauczyciela;
2) przemówienia nauczyciela historji w szkole (uroczystości, rocznice, wycieczki);
3) plany lekcyj, rozkład godzin, uwagi o pracy szkolnej, o realizowaniu programów i t. d.;
4) archiwum pracy historycznej w szkole.

IV. ŚPIEW i MUZYKA W GIMNAZJACH.

1) Metody nauczania śpiewu w klasach I—III szkół męskich i żeńskich.
2) Lekcje śpiewu w klasach IV i V gimnazjów żeńskich.
3) Metody nauczania śpiewu i muzyki w klasach VI—VIII w gimnazjach męskich i żeńskich, ze szczególnem uwzględnieniem form muzycznych.
4) Programy i metody audycyj muzycznych, ich organizacja: koncerty, zespoły muzyczne, fortepian, gramofon, patefon, radjo i t. d.

5) Nauka śpiewu i muzyki w gimnazjach klasycznych nowego typu (ilustracje utworów poezji lirycznej i dramatycznej greckiej i rzymskiej).
6) Nauka śpiewu i muzyki w gimnazjach klasycznych dawnego typu.
7) Statystyka porównawcza młodzieży męskiej i żeńskiej, uczącej się śpiewu i muzyki i uczącej się rysunków w klasach VII i VIII.
8) Instrumenty muzyczne, przyrządy i pomoce, używane przy nauce śpiewu, oraz na lekcjach teorji muzyki (audycyj) w klasach wyższych.
9) Repertuar utworów wokalnych, wykonywanych w gimnazjach: a) pieśni religijne b) patrjotyczne, c) historyczne, d) pieśni, ilustrujące poezję, e) pieśni ludowe, f) pieśni do zabaw i gimnastyki i t. d. Wykaz autorów jest niezbędny.
10) Podręczniki, najbardziej dostosowane do programów ministerjalnych, albo dające nowe, a ciekawo pogłębione ujęcie nauki przedmiotu.
11) Jak się odbywa nauka gry na rozmaitych instrumentach muzycznych w szkole średniej?
12) Orkiestry szkolne (uczniów i uczenic): dęte, smyczkowe, zespoły kameralne, orkiestry symfoniczne; skład ilościowy i obsada orkiestr szkolnych.
13) Nauka gry na fortepianie w internatach.
14) Repertuar utworów dla orkiestr: a) hymny; b) marsze; c) pieśni rozmaitych narodów; d) wiązanki muzyczne; suity; uwertury; kantaty. Wskazanie autorów konieczne.
15) Rola pomocnicza śpiewu i muzyki w nauce poszczególnych przedmiotów szkolnych.
16) Programy koncertów i popisów szkolnych, przedstawień i ilustracyj muzycznych, urządzanych przez szkoły do końca r. 1928.
17) Statystyka porównawcza młodzieży, umuzykalnionej w poszczególnych klasach szkół średnich.
18) Pokazy, popisy chórów i orkiestr szkolnych na wystawie; ich programy i organizacja.

V. ROBOTY RĘCZNE.

1) Eksponaty, nadsyłane na wystawę, winny przedewszystkiem charakteryzować metodę stosowaną przy nauczaniu robót ręcznych w danej szkole. (W szkołach żeńskich w zakres robót ręcznych wchodzą również i t. zw. roboty kobiece).
2) Eksponaty pojedyncze poszczególnych uczniów mogą być nadsyłane tylko w wyjątkowych razach, a mianowicie wtedy, gdy mogą świadczyć o wybitnem artystycznem lub technicznem utalentowaniu pewnego ucznia.
3) Poza eksponatami wykonanemi podczas lekcyj robót ręcznych, mogą być również nadsyłane przedmioty wykonane przez uczniów w kółkach przyjaciół robót ręcznych, w kółkach radjowych, lotniczych, oraz przedmioty wykonane w związku z nauczaniem nauk przyrodniczo-matematycznych, nawet przedmioty wykonane w domu, jednak i te wszystkie eksponaty powinny tworzyć pewne kompleksy.
4) Pożądaną byłoby rzeczą, aby nadsyłane na wystawę eksponaty były przedewszystkiem wyrazem pewnej twórczości uczniów i aby do tych eksponatów były załączone rysunki techniczne.

5) Na wystawę mogą być nadsyłane przedmioty wykonane przez nauczycieli robót, ale tylko wtedy, gdy tworzą pewną metodyczną całość.
6) Pożądane są fotografje, rysunki, plany, modele, ilustrujące urządzenie pracowni, sposób rozmieszczenia narzędzi, klasę w czasie pracy przy warsztatach, poprawną pozycję przy pracy itp. Nadsyłane fotografje powinny mieć wymiary nie mniejsze niż 18x24 i powinny być oprawne w skromne ramki (zwyczajne listewkowe) jasne, najlepiej dębowe. Fotografje mniejsze należy umieszczać w solidnych lecz skromnych albumach.

Do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących w Okręgu.

Kuratorjum podaje powyższe do wiadomości wślad za okólnikiem z dnia 14 maja 1928 r. Nr. II. 1971/28 (Dz. Urz. K. O. S. Ł. Nr. 5, poz. 74).

K. O. S. Ł. Nr. II. 2273/28 — Kurator Okręgu Szkolnego
1 czerwca 1928 r. — (—) Dr. A. Ryniewicz.

82.

OKÓLNIK

Pana Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 26 maja 1928 r. Nr. II. P. 11541/27

do Kuratorjów Okręgów Szkolnych, Liceum Krzemienieckiego i Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, oraz do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich

w sprawie używania podręczników w szkołach.

Doniosły dla postępu nauczania prąd w kierunku zmiany stosowanych w dawnej szkole metod nauczania jako jedno ze swoich naczelnych haseł wysunął walkę z opieraniem nauki szkolnej na niewłaściwem, martwem stosowaniu podręczników.

Powierzchowny stosunek do tego hasła wywołał niebezpieczne dla poziomu szkolnictwa nieporozumienie co do roli podręcznika w szkole. Rozpowszechniać się zaczęło bowiem dość szeroko mniemanie, że podręczniki są wogóle niepotrzebne, a nawet, że stosowanie podręcznika jest objawem zacofania.

Tak błędne pojmowanie rzeczy domaga się gruntownego sprostowania.

W całości nauczania szkolnego podręcznik jest nader ważnym czynnikiem, niejednokrotnie nie mniej ważnym, jak praca w laboratorjach lub żywe słowo nauczyciela. Żaden z tych trzech zasadniczych czynników pracy szkolnej nie może być lekceważony. Harmonijne ich ustosunkowanie daje największą gwarancję należytych wyników nauczania. Prócz nauki gimnastyki, robót ręcznych, rysunku, skuteczne nauczanie bez podręcznika odpowiedniego rodzaju możliwe jest wprawdzie i w innych przedmiotach — nie we wszystkich oczywiście i nie na wszystkich poziomach — wymaga ono jednak takiego przygotowania i takich wysiłków od nauczyciela, że musi być uznane za metodę wyjątkowo trudną.

I wówczas jednak, gdy nauczyciel po należytej rozwadze zdecyduje się uczyć bez podręcznika lub też widzi się zniewolonym do tego z powo-

dów od niego niezależnych, musi on zatroszczyć się o to, aby uczniowie w zakresie jego przedmiotu naukowego kształcili się także i drogą czytelnictwa, np. przez czytanie wybranych rozdziałów książek naukowych, odpowiednich broszur, wydawnictw popularnych i t. p. — jednem słowem, aby nie byli pozbawieni drukowanego słowa, t. j. tego sposobu kształcenia się, który w późniejszem ich życiu stać się musi sposobem najważniejszym.

Dobry i dobrze użyty podręcznik umożliwia samodzielną pracę umysłową ucznia przy pomocy książki i stwarza pobudkę do tej pracy, np. przez to, że nauczyciel zadaje odpowiednio dobrane ustępy z podręcznika do samodzielnego opracowania ich w domu bez poprzednich objaśnień w szkole.

Podręcznik daje pewność, że uczeń ma możność uzupełnienia fragmentarycznego często zakresu zdobytej przez niego wiedzy, że ma zwłaszcza możność uzupełnienia braków, powstałych skutkiem nieobecności w szkole. Wreszcie podręcznik w znaczeniu ściślejszem zapewnia najłatwiejszy i najbardziej niezawodny sposób utrwalenia zdobytej wiedzy.

Potrzebę podręcznika dobitnie wykazuje rozpowszechnienie się zwyczaju robienia przez uczniów z inicjatywy lub za zgodą nauczyciela notatek, mających zastępować podręcznik. Takie notatki służą często do utrwalania w pamięci ucznia błędów i niedorzeczności wynikłych z nieuniknionych nieporozumień.

Zarzuty tego rodzaju nie są oczywiście skierowane przeciwko należycie prowadzonemu, więc zwięzłemu a przejrzystemu zapisywaniu przez ucznia spostrzeżeń, czynionych podczas pracy laboratoryjnej, przeciwko rozwiązywaniu piśmiennemu podczas lekcyj zadań matematycznych, fizycznych i t. d., przeciwko wyjątkowemu notowaniu wiadomości i wskazówek, nie zawartych w podręczniku — wogóle przeciwko takiemu ujęciu piśmiennemu fragmentów lub głównych wyników pracy w szkole, które bądź stanowi organiczny składnik czynnej postawy ucznia, bądź jest spowodowane niewątpliwą doraźną potrzebą. Odpowiednie zeszyty winny być jednak starannie kontrolowane i przeglądane przez nauczyciela.

Natomiast wszelkie dyktowanie kursu przez nauczyciela, jako stanowiące w istocie rzeczy środek nie mniej mechaniczny i powierzchowny jak złe użycie podręcznika, a zabierające mnóstwo najcenniejszego czasu, musi ulec potępieniu.

Znaczenie podręcznika w nauce szkolnej wymaga ze strony nauczycielstwa oraz ze strony dyrekcyj szkół wielkiej troski o należyty wybór podręczników najbardziej odpowiednich i o należyte ich zastosowanie w nauce szkolnej.

Obowiązkiem każdego nauczyciela jest gruntowne przestudjowanie dozwolonych podręczników przedmiotu, który prowadzi odpowiednich dla danej szkoły i dla danej klasy, i wybranie podręcznika najbardziej w danych warunkach odpowiedniego.

Obowiązkiem nauczyciela jest dokładne również obmyślenie sposobu zużytkowania podręcznika w klasie przez nauczyciela i uczniów, w domu przez uczniów i systematyczne realizowanie obmyślonego planu.

Dyrektorzy i kierownicy szkół winni ze swej strony usilnie czuwać nad trafnością wyboru oraz nad umiejętnem zużytkowaniem podręcznika przez nauczyciela i uczniów.

Minister

(—) Dr. Dobrucki.

83.

OKÓLNIK

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 22 maja 1928 r. Nr. O. 2154/28

do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcyj i Kierownictw Szkól w Okręgu.

w sprawie ulg kolejowych dla uczniów szkół.

Kuratorjum podaje do wiadomości, na zasadzie zarządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 maja 1928 r. Nr. I. 6761/28, że ustęp drugi punktu 3) okólnika Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 2 czerwca 1923 r. L. 3573/II w sprawie ulg kolejowych dla uczniów szkół (Dz. Urzęd. Min. W. R. i O. P. Nr. 10 z 1923 r., poz 87, str. 156) otrzymuje brzmienie następujące:

„Zaświadczenie podpisuje dyrektor, względnie kierownik szkoły. Dyrektorzy, względnie kierownicy szkół, mogą w razie konieczności zlecić podpisywanie zaświadczeń swoim zastępcom urzędowym (nie sekretarzom szkoły). Każde zaświadczenie, wystawione przez szkoły, podległe Inspektorowi Szkolnemu, potwierdza na odwrotnej stronie Inspektor Szkolny lub jego zastępca przyłożeniem pieczęci urzędowej. Podpis Inspektora Szkolnego (zastępcy) jest zbędny".

Kurator Okręgu Szkolnego

(—) Dr. A. Ryniewicz.

84.

OKÓLNIK.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 29 maja 1928 r. Nr. O. 2226/28

do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcyj i Kierownictw szkół oraz Nauczycielstwa w Okręgu

w sprawie podniesienia stanu sanitarnego i wyglądu estetycznego miast i wsi.

Kuratorjum podaje do wiadomości, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych prowadzi od szeregu miesięcy akcję w celu stworzenia dla ludności lepszych i znośniejszych warunków bytu pod względem zdrowotnym i estetycznym.

Akcja ta osiągnęła już szereg dodatnich wyników, nie może jednak stale opierać się na działalności władz państwowych i komunalnych.

Dla rozwinięcia i przeprowadzenia jej w całej pełni konieczne jest umożliwienie jaknajszerszym warstwom ludności wzięcie w niej udziału i współdziałania z władzami w tych tak ważnych dla całego społeczeństwa usiłowaniach.

Z powyższych względów Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zamierza w najbliższym czasie zainicjować i poprzeć tworzenie się narazie w miastach (przedewszystkiem powiatowych) towarzystw, które miałyby na celu wpływanie na ich rozwój pod względem zdrowotnym i estetycznym i współudziały w tym kierunku z władzami państwowemi i samorządowemi.

Towarzystwa takie nosiłyby nazwę „Towarzystwa upiększania miasta..." i zakres ich działalności w głównych zarysach byłby następujący:

1) Wpajanie przez odpowiednią propagandę zamiłowania do czystości, estetyki i higjeny wśród mieszkańców miasta. inicjowanie i popieranie ozdabiania okien, balkonów i podwórz kwiatami i roślinami, popieranie estetycznego urządzania wystaw sklepowych, szyldów, reklam świetlnych i t. p.

2) Podejmowanie inicjatywy i popieranie sadzenia drzew na ulicach i placach, zakładania skwerów, kwietników i plantacyj, opieka nad temi urządzeniami i t. p.

3) Uprawianie propagandy w prasie w kierunku przypominania ludności, że jest moralnym obowiązkiem każdego w zakresie swej możności przyczyniać się do upiększenia i uzdrowotnienia warunków bytu swego i swych współobywateli.

4) Przedstawienie właściwym władzom (tak państwowym, jak i samorządowym) potrzeb miasta pod względem zdrowotnym i estetycznym, czynienie starań tak u władz jak i u ogółu mieszkańców, aby w miarę sił i możności dbano o piękno, rozwój i zdrowie miasta oraz współdziałanie z władzami w tych sprawach.

W poszczególnych wypadkach do zakresu działania towarzystw należałoby również ułatwianie obcym zwiedzania miasta i udzielanie im informacyj o rzeczach godnych widzenia.

Towarzystwa miałyby prawo urządzania konkursów i wydawania nagród honorowych np. za najładniej urządzone okna i balkony lub wystawy sklepowe, za najestetyczniej i najporządniej utrzymane domy i podwórza itp., przyczem mogłyby podawać wyniki konkursów i nazwiska nagrodzonych osób do wiadomości publicznej, umieszczać tabliczki z odpowiednim napisem na wyróżnionych domach i sklepach i t. d.

Członkowie towarzystw opłacaliby składki bardzo niskie, tak, aby jaknajszerszym kołom ludności dać możność wzięcia w nich udziału. Pozatem mogłyby być członkami honorowymi i te osoby, które położyły zasługi w zakresie celów towarzystw. Członkowie mieliby prawo do noszenia odznaki, a po dłuższym czasie należenia do towarzystwa lub w razie specjalnie wydatnej działalności otrzymaliby dyplomy honorowe i zostaliby zapisani do złotej (pamiątkowej) księgi towarzystwa.

Na czele towarzystwa winna stać w charakterze protektora, względnie prezesa honorowego, osoba zajmująca w życiu miejscowem wybitne stanowisko społeczne czy urzędowe (np. Starosta), która przez swe stanowisko i wpływy w społeczeństwie będzie mogła skutecznie opiekować się towarzystwem i popierać jego działalność.

W związku z powyższem Kuratorjum zachęca gorąco PP. Inspektorów Szkolnych, Dyrekcje i Kierownictwa szkół oraz Nauczycielstwo do czynnego współdziałania z władzami administracyjnemi w pracy nad podniesieniem stanu sanitarnego i wyglądu estetycznego miast i wsi. W szczególności odpowiednia propaganda, prowadzona przez Nauczycielstwo zarówno na terenie szkoły wśród młodzieży szkolnej, jak i poza szkołą wśród rodziców dziatwy szkolnej może dać bardzo dodatnie wyniki.

Nauczycielstwo winno jak najliczniej wstępować w charakterze członków do Towarzystw upiększania miast i wsi oraz brać wybitny udział w pracach tych towarzystw.

Kurator Okręgu Szkolnego

(—) Dr. A. Ryniewicz.

85.
OKÓLNIK.
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego
z dnia 1 czerwca 1928 r. Nr. 2157/28
do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Kierownictw i Nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych w Okręgu
w sprawie pomieszczenia geologów w budynkach szkolnych.

Podobnie jak w roku ubiegłym Państwowy Instytut Geologiczny deleguje w bieżącym roku geologów na badania do poszczególnych województw.

Do przeprowadzenia badań na terenie Województwa Łódzkiego wyznaczeni zostali PP. Samsonowicz Jan, Dr. Passendorfer Edward i Dr. Premik Józef.

Opierając się na zarządzeniu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 maja 1928 r. Nr. I. 7287/28, Kuratorjum zwraca się do PP. Inspektorów Szkolnych oraz do Kierownictw i Nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych z wezwaniem, aby zechcieli przyjść z pomocą pracownikom Państwowego Instytutu Geologicznego przez udzielanie pomieszczeń w budynkach szkolnych w czasie wolnym od nauki lub ułatwiali im wyszukanie potrzebnego pomieszczenia w danej miejscowości.

Geolodzy zaopatrzeni są w legitymacje urzędnicze i polecenia Dyrekcyj Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

86.
OKÓLNIK.
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego
z dnia 6 czerwca Nr. O. 2331/28
do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich w Okręgu
w sprawie popierania przemysłu krajowego.

Przypominając okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 6 maja 1925 r. Nr. 1953/0, Prez. 25, podany do wiadomości okólnikiem tutejszym z dn. 20 maja 1925 r. Nr. 1584/0, w sprawie popierania przemysłu krajowego, Kuratorjum ponownie poleca ściśle przestrzegać zawartych w nim wskazówek.

W szczególności zechcą PP. Inspektorzy Szkolni oraz Dyrekcje szkół przy zakupach dla urzędów i szkół uwzględniać wyłącznie wyroby fabryk krajowych.

Młodzież szkolną należy pouczać przy każdej nadarzającej się sposobności o konieczności kupowania w pierwszym rzędzie wyrobów krajowych (ołówki pióra, papier, atrament i t. p.).

Sprowadzanie pomocy naukowych z zagranicy winno mieć miejsce tylko w tych wypadkach, gdy danych pomocy przemysł krajowy nie wytwarza

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

87.

OKÓLNIK.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 8 czerwca 1928 r. Nr. O. 2080/28

do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcyj i Kierownictw Szkół w Okręgu.

w sprawie książek dla polskich bibljotek szkolnych we Francji.

Kuratorjum podaje do wiadomości, że Związek Polskiego Nauczycielstwa we Francji przeprowadził w miesiącu maju r. b. propagandę książki polskiej wśród wychodźców polskich we Francji.

Pragnąc rozszerzyć tę akcję, rzeczony Związek zwraca się do Dyrekcyj i Kierownictw szkół o zorganizowanie zbiórki książek do bibljoteczek szkolnych, przyczem nadmienia, że program nauki w klasach polskich nie obejmuje arytmetyki, przyrody i fizyki, zatem podręczniki tych przedmiotów nie mają tam zastosowania.

Kuratorjum nie wątpi, że Dyrekcje i Kierownictwa szkół poprą usiłowania Związku Polskiego Nauczycielstwa we Francji i zechcą zająć się zebraniem niewielkiej choćby ilości odpowiednich książek polskich.

Zebrane książki należy przesyłać bezpośrednio pod adresem Związku Polskiego Nauczycielstwa we Francji, La Madeleine-lez-Lille 24, rue François-de-Badts.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

88.

OKÓLNIK.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 5 czerwca 1928 r. Nr. I. K N. 6627/28

do PP. Inspektorów Szkolnych oraz Kierowników i Nauczycielstwa szkół powszechnych w Okręgu

w sprawie kollokwjów wstępnych na Wyższych Kursach Nauczycielskich w r. 1928.

Wślad za okólnikiem z dnia 15 lutego 1928 r. Nr. I. K. N. 1870/28 (Dz. Urz. K. O. S. Ł. Nr. 2, poz. 21) Kuratorjum zawiadamia, że Ministerstwo W. R. i O. P. decyzją z dnia 22 maja 1928 r. Nr. I. 7561/28 zarządziło bardziej szczegółowe kollokwja wstępne na W. K. N., wobec zaniechania w roku bieżącym organizowania wakacyjnych kursów przygotowawczych do kollokwjum wstępnego na W. K. N.

Celem kollokwjum wstępnego będzie dokładna selekcja zgłaszających się kandydatów z uwzględnieniem także ich prac piśmiennych oraz w miarę potrzeby przygotowania ich do wykonywania zajęć praktycznych (laboratoryjnych, warsztatowych) na kursie.

Kollokwja wstępne w zakresie przejrzanego programu (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1924 Nr. 7, poz. 68 i z r. 1925 Nr. 6, poz. 60) odbędą się, o ile nie zajdą nieznane przeszkody, w terminie od dnia 25 do 28 czerwca 1928 r. włącznie, mianowicie dni 25 i 26 czerwca przeznaczone będą na egzaminy piśmienne względnie praktyczne, zaś dni 27 i 28 czerwca na szczegółowe kollokwja ustne.

P. o. Wizytatora Szkół
(—) A. Zaleski.

89.
OKÓLNIK
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego
z dnia 14 czerwca 1928 r. Nr. II. 2540 28

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich w Okręgu
w sprawie praktyki przedegzaminacyjnej.

Powołując się na okólnik Kuratorjum z dnia 26.III 1927 r. L. dz. II. 1056/27, udzielam następującym prywatnym szkołom średnim i seminarjom nauczycielskim w roku szkolnym 1928/29 prawa przyjmowania na praktykę przedegzaminacyjną kandydatów na nauczycieli szkół średnich:

a) szkoły średnie ogólnokształcące

w Łodzi:

1. Miejskiemu gimnazjum męskiemu im. Józefa Piłsudskiego,
2. gimnazjum męskiemu Zgromadzenia Kupców,
3. „ „ im. Ks. Ignacego Skorupki,
4. „ „ Kazimierza Tomaszewskiego,
5. „ „ Społecznemu,
6. I. „ „ Tow. Żydowskich Szkół Średnich,
7. „ „ Łódzkiego Stow. Popier. Średn. Wykszt. Handlowego,
8. „ żeńskiemu Heleny Miklaszewskiej,
9. „ „ Janiny Pryssewiczówny,
10. „ „ Zofji Pętkowskiej i Wiktorji Macińskiej,
11. „ „ Cecylji Waszczyńskiej,
12. „ „ im. Elizy Orzeszkowej,
13. „ „ Romany Konopczyńskiej-Sobolewskiej,
14. „ „ Anieli Rothert,
15. „ „ Tow. Żydowskich Średnich,

w Koninie:

gimnazjum koedukacyjnemu Rady Opiekuńczej,

w Piotrkowie:

gimnazjum żeńskiemu Zrzeszenia Nauczycieli Szkoły Średniej,

w Tomaszowie-Mazow.:

gimnazjum męskiemu Stowarzyszenia Kupców,

b) seminarja nauczycielskie

w Łodzi:

1. seminarjum miejskiemu męskiemu im. E. Estkowskiego,
2. seminarjum miejskiemu żeńskiemu im. A. Szycówny.

Kandydaci winni przesyłać podania o wyznaczenie im praktyki przez dyrekcje szkół, w których zamierzają praktykować.

Do podań dołączać należy: życiorys, metrykę urodzenia, dowód obywatelstwa, dowody studjów (magisterjum względnie egzamin naukowy) oraz świadectwo zdrowia i zdatności do zawodu nauczycielskiego, wydane przez lekarza urzędowego.

Dyrekcje ze swej strony dołączać winny szczegółowy plan praktyki kandydata oraz podać nazwisko wytrawnego specjalisty w zakresie dydaktyki danego przedmiotu, pod którego starannem kierownictwem kandydat będzie pracował.

Z końcem każdego roku szkolnego polecam Dyrekcjom nadsyłać szczegółowe sprawozdania z odbywającej się w ich szkole praktyki przedegzaminacyjnej.

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) Dr. A. Ryniewicz.

90.

KONKURS.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego ogłasza niniejszem konkurs na posadę kierownika 2-klasowej publicznej szkoły powszechnej w Dalikowie, gmina Dalików, pow. łęczycki. Przy szkole są dwą mieszkania po 2 pokoje z kuchnią oraz 1,1 morgi ziemi.

Kandydaci na powyższą posadę winni odpowiadać warunkom ust. 1 art. 12 względnie art. 147 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 13 z r. 1926, poz. 163).

Należycie udokumentowane podania, skierowane do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego w Łodzi, wnosić należy w drodze służbowej do dnia 15 sierpnia 1928 r. do Inspektora Szkolnego w Łęczycy.

91.

KOMUNIKATY.

W Kaliszu są wolne 2 stanowiska nauczycieli robót ręcznych w szkołach powszechnych (wraz z kierownictwem nowozałożonych pracowni). Kandydaci z W. K. N. Rysunków i robót ręcznych lub Instytutem Robót Ręcznych mają wnosić do Kuratorjum podania o te stanowiska w drodze służbowej do dnia 15 lipca r. b.

Kuratorjum podaje do wiadomości, że Towarzystwo Miłośników miasta Torunia stworzyło dla wygody wycieczek szkolnych, zwiedzających Toruń, „Dom Wycieczkowy" przy ul. Mickiewicza Nr. 51, który może wygodnie pomieścić kilkaset osób. Z powodu jednak braku większej ilości łóżek — do dyspozycji są tylko sienniki i poduszki; koce do nakrycia muszą mieć uczestnicy wycieczek własne. Opłata za nocleg wynosi jeden (1) złoty, a przy zbiorowych wycieczkach szkolnych 50 groszy od osoby. Towarzystwo Miłośników m. Torunia uprasza Dyrekcje szkół i PP. Kierowników wycieczek o wczesne zawiadamianie o przybyciu wycieczki do Torunia z podaniem ilości osób, dnia i godziny przybycia wycieczki, oraz wyjaśnienia, czy należy zamówić obiad, a w danym razie — na ile osób.

Cena obiadu do 1 zł. 50 gr. od osoby.

Zgłoszenia wycieczek wysyłać na adres: „Dom Wycieczkowy", Toruń, ulica Mickiewicza Nr. 51.

92

RUCH SŁUŻBOWY.

Szkolnictwo powszechne.

Na zasadzie art, 147 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 530) Pan Kurator Okregu Szkolnego Łódzkiego uznał **Stanisława Dadekę** za mianowanego z dniem 1 stycznia 1927 r. na stanowisko kierownika 7-klasowej publicznej szkoły powszechnej w Rozprzy, pow. piotrkowskiego.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego zamianował z dniem 1 lipca 1928 roku kierowniczkę 7-klas. publ. szkoły powsz. Nr. 35 w Łodzi, **Rozalję Dominikównę**, kierowniczką 7-klasowej publicznej szkoły powszechnej Nr. 48 w Łodzi.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego przeniósł na skutek prośby:

1) naucz. publ. szkoły powsz. w Podolinie, pow. piotrkowskiego, **Józefę Wańtuchównę**, do 2 kl. publ. szkoły powsz. w Gościmowicach, pow. piotrkowskiego, z dniem 16 marca 1928 r.,

2) naucz. publ. szkoły powsz. w Sulejowie, pow. piotrkowskiego, **Jadwigę Konopacką**, do publ. szkoły powsz. w Rozprzy, pow. piotrkowskiego, z dn. 16 marca 1928 r.

3) naucz. publ. szkoły powsz. w Kacprowie, pow. piotrkowskiego, **Eugenjusza Dzitkowskiego**, do publ. szkoły powsz. w Piekarach, pow. piotrkowskiego, z dn. 1 kwietnia 1928 r.,

4) naucz. publ. szkoły powsz. w Piekarach, pow. piotrkowskiego, **Stefanję Ostrowską**, do publ. szkoły powsz. w Kacprowie, pow. piotrkowskiego, z dniem 1 kwietnia 1928 r.,

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego przeniósł w drodze służbowej naucz. publ. szkoły powsz. Nr. 10 w Pabjanicach, **Janinę Schultzównę**, do publ. szkoły powsz. Nr. 9 w Pabjanicach od dnia faktycznego objęcia obowiązków służbowych w tej szkole.

DZIAŁ NIEURZĘDOWY.

93

NADESŁANE WYDAWNICTWA.

Konstanty Bzowski — Geografja Polski. Podręcznik do klasy czwartej gimnazjalnej. Wydanie piąte przerobione, przystosowane do programów ministerjalnych z r. 1927

Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie:

Mikulski — **Wójcik** — **Kozera** — Elementarz Powszechny.

Książnica Atlas — Lwów-Warszawa:

Jan Szczepański — Wybór z pism retorycznych Cycerona.

M. Tuljusz Cycero — W obronie prowincji Sycylji. We wstępy i komentarz opatrzył Tadeusz Zieliński, prof. uniwersytetu warszawskiego. Wydanie polskie opracował Dr. Zdzisław Żmigryder — Konopka.

Stanisław Tync i Józef Gołąbek — Czytanki polskie dla IV oddziału szkoły powszechnej.

Stanisław Tync i Józef Gołąbek — Czytanki polskie na klasę drugą gimnazjum.

E. Romer — mapa Palestyny. Cena 30 zł (podkl).

E. Romer i T. Szumański — Konturowa mapa Polski w arkuszach. Cena 2 zł. 40 groszy za egzemplarz

Wilhelm Hauff — Die Karawane. Opr. K. Zagajewski, cz. IV.

Jakob und Wilhelm Grimm — Kinder- und Hausmärchen. — Opr. K. Zagajewski część IV.

Gustaw Freytag — Bilder aus der Deutschen Vergangenheit. Opr. Szymon Mordawski, część I i II.

Fritz Reuter — Anekdoten, cz. II.

Lubelski Komitet Obchodu Setnej Rocznicy Zgonu Stanisława Staszica wydał księgę zbiorową p. t. „St. Staszic". Księgę nabywać można wprost we wspomnianym Komitecie (Lublin, Uniwersytet) po cenie zniżonej 70 zł.

Polskie Towarzystwo Prehistoryczne w Poznaniu, ul. Mickiewicza 34:

1) **Tablice ścienne zabytków przedhistorycznych Wielkopolski.** Tablica I: Epoka kamienna. Tablica II: Epoka bronzowa i wczesno-żelazna. Cena obu tablic zł. 6.40,

2) Czasopismo (kwartalnik) p. t. „Z otchłani wieków". Prenumerata roczna 2 zł. z przesyłką. Adres Redakcji: Dr. B. Stelmachowska, Poznań, ul. Niegolewskich 16.

Krakowska Spółka Wydawnicza:

Michał Janik — Dzieje Polaków na Syberji (23 ilustracje).

Do niniejszego numeru Dziennika Urzędowego dołącza się oddzielny dodatek p. t.

„Sieć szkolna i realizacja powszechnego nauczania w powiecie wieluńskim".

Dodatek ten otrzymują wszystkie Dyrekcje i Kierownictwa szkół w Okręgu, natomiast pozostałym prenumeratorom dodatku nie wysyła się.

Drukarnia Państwowa w Łodzi 17428

ZYGMUNT PODGÓRSKI
Wizytator szkół

Sieć szkolna i realizacja powszechnego nauczania w powiecie wieluńskim

DODATEK
do Nr. 6 Dziennika Urzędowego Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego z r. 1928

1928

Wydawnictwo Dziennika Urzędowego Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

Odbito w Drukarni Państwowej w Łodzi, ul. Piotrkowska 85

Wydanie referatu p. wiz. Zygmunta Podgórskiego o sieci szkolnej w powiecie wieluńskim ma cel potrójny. Pierwszy, to wyraźna, bezpośrednia i zupełnie realna korzyść dla szkolnictwa powiatu wieluńskiego. Mając w ręku sumiennie zebrany materjał, gruntownie przemyślany i ułożony przez autora z doskonałem znawstwem przedmiotu, może Nauczycielstwo wieluńskie oddziaływać o wiele łatwiej na Dozory Szkolne, Urzędy Gminne i Sejmiki w kierunku ustalenia racjonalnej sieci szkolnej i przyśpieszenia budowy odpowiednich gmachów szkolnych.

Drugim celem, którym kierowano się przy wydawaniu tego referatu, była chęć dania wszystkim Panom Inspektorom tutejszego Okręgu jakoteż Nauczycielstwu wzoru, w jaki sposób trzeba przygotowywać materjał do stworzenia dobrej sieci szkolnej. Broszura p. wiz. Podgórskiego, zawierająca sposób obliczania przypuszczalnej ilości dzieci w wieku szkolnym i podająca cały szereg praktycznych uwag przy omawianiu poszczególnych obwodów, może być pod względem metodycznym pożytecznym przykładem; równocześnie jest ona zachętą do tej pracy, niezmiernie ważnej dla przyszłości szkolnictwa. Mając przygotowany projekt sieci szkolnej i zdobywszy przy tej sposobności cały zasób wiadomości geograficzno-statystycznych, mogą PP. Inspektorzy informować dokładnie Samorządy szkolne i Władze Administracyjne o wszelkich zamierzeniach, dotyczących realizacji powszechnego nauczania. Przez osobiste referowanie tych zagadnień na Radach Szkolnych Powiatowych, Sejmikach, zebraniach rejonowych itd. tak PP. Inspektorzy, jak i Nauczycielstwo będą mieli możność pozyskania wśród wszystkich sfer sojuszników dla rozwoju szkoły powszechnej wysoko zorganizowanej.

Trzeci cel wreszcie jest czysto historyczny. Za kilkadziesiąt lat będzie referat p. wiz. Podgórskiego jednym z pouczających dokumentów dla poznania stanu szkolnictwa powszechnego w pierwszych latach naszego ponownego życia państwowego i dla zrozumienia wysiłków, jakie społeczeństwo i Władze Szkolne czyniły celem postawienia szkoły powszechnej na należytym poziomie organizacyjnym.

Dr. A. RYNIEWICZ
Kurator Okr. Szk.

Przystępując do omówienia zagadnienia sieci szkolnej na terenie powiatu wieluńskiego w roku 1928, nie można pominąć milczeniem projektu sieci szkolnej z roku 1919. Aczkolwiek bowiem opracowywano ten projekt na trzy lata prawie przed ukazaniem się ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych z dnia 17. II. 1922, która zmieniła znacznie pojęcie obwodu szkolnego i ustaliła normy organizacyjne — to jednak była to pierwsza próba na większą skalę wytknięcia punktów, w których mają być założone szkoły i dokonanie przydziału dzieci do tych szkół.

Projekt sieci szkolnej z 1919 r. opracowany w tempie bardzo szybkiem, bo zaledwie w przeciągu trzech miesięcy letnich, nie mógł się oprzeć na dostatecznej znajomości terenu, to też jak na to wskazują „Materjały do projektu sieci szkół powszechnych" D-ra Marjana Falskiego, ujawniły się w jego opracowaniu wielkie odchylenia, w których odbiło się indywidualne ustosunkowanie się poszczególnych inspektorów do danego zagadnienia. W roku 1919 brak było jeszcze doświadczenia, o ile szkoły o wyższym stopniu organizacyjnym, aczkolwiek narażają dziatwę na większy wysiłek w dochodzeniu do szkoły, stoją wyżej nad szkółkami jednowioskowemi, z natury rzeczy nisko zorganizowanemi. Brak było w momencie opracowywania sieci szkolnej programów dla szkół powszechnych, brak dostatecznie silnych argumentów, wykazujących wyższość szkół wyżej zorganizowanych.

Po przeanalizowaniu materjałów, zebranych przez D-ra Marjana Falskiego, dochodzę do przekonania, że powiat wieluński został w r. 1919 opracowany względnie dobrze. Inspektor ówczesny, opierając się na wydanej przez Ministerstwo W. R. i O. P. instrukcji, zastosował ją wiernie do swego powiatu, poszedł drogą pośrednią, t. z. nie ulegał dawnym tradycjom szkoły w każdej wsi, nie zakreślał obwodów, któreby przekraczały drogę 3 km. dla dziecka. Warunki opracowania sieci szkolnej w powiecie wieluńskim są jednak wyjątkowo szczęśliwe, powiat jest gęsto zaludniony, osiedla ludzkie równomiernie rozmieszczone, dzieci w wieku szkolnym w stosunku do ludności — dużo.

I. Projekt sieci szkolnej z r. 1919.

Przy opracowywaniu projektu sieci szkolnej w r. 1919 posługiwano się danemi, dotyczącemi liczby dzieci, wedle doraźnie dokonanego spisu i wiadomościami statystycznemi, opublikowanemi przez Główny Urząd Statystyczny. W materjałach D-ra Falskiego rezultaty, osiągnięte w projekcie sieci szkolnej, zostały naświetlone wynikami spisu ludności z 1921 roku.

Powiat wieluński należy do powiatów większych, obszar jego wynosi 2101 km^2, znajduje się w grupie 9 powiatów największych na obszarze,

objętym projektem sieci szkolnej w 1919 roku (82 powiaty). W województwie łódzkiem zajmuje drugie miejsce co do obszaru. Obszar gmin nie wiele odbiega od przeciętnej, ustalonej dla obszaru pięciu województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego i białostockiego, a wynoszącej 100,08 km², wynosi bowiem dla gmin wiejskich średnio 84 km².

1.	Miasto	Wieluń	ma	13,04 km²	
2.	„	Praszka	„	— zaliczone do gminy [Praszka.	
3.	„	Wieruszów	„	10,79 km²	
1.	Gmina	Bolesławiec }	„	66,42	„
2.	„	Chotynin }			
3.	„	Czastary	„	60,00	„
4.	„	Działoszyn	„	101,78	„
5.	„	Dzietrzkowice	„	58,44	„
6.	„	Galewice	„	134,67	„
7.	„	Kamionka	„	89,14	„
8.	„	Kiełczygłów	„	61,12	„
9.	„	Konopnica	„	78,55	„
10.	„	Kurów	„	43,08	„
11.	„	Kuźnica Grabowska	„	122,26	„
12.	„	Lututów	„	87,32	„
13.	„	Mierzyce	„	121,31	„
14.	„	Mokrsko	„	70,34	„
15.	„	Naramice	„	94,62	„
16.	„	Praszka	„	102,95	„
17.	„	Radoszewice	„	130,47	„
18.	„	Rudniki	„	98,41	„
19.	„	Siemkowice	„	80,20	„
20.	„	Skomlin	„	74,02	„
21.	„	Skrzynki	„	68,95	„
22.	„	Skrzynno	„	93,55	„
23.	„	Sokolniki	„	64,54	„
24.	„	Starzenice	„	99,55	„
25.	„	Wydrzyn	„	75,47	„

Również pod względem zaludnienia powiat wieluński należy do powiatów, przewyższających o wiele średnie zaludnienie. Wśród 82 powiatów wyżej wymienionych województw zajmuje powiat wieluński ze swemi 181 335 ludności szóste miejsce, w województwie łódzkiem drugie, nie licząc miasta Łodzi. Wzrcst ludności w ostatniem ćwierćwieczu był też znaczny, o ile bowiem w 1897 roku było w powiecie wieluńskim 143 585 ludzi, to w 1921 r. było już 181 335, t. z. przybyło 37,750 ludzi. Roczny przyrost wynosił 1572,9 osób. W 1897 r. na km² wypadało 68,3 ludzi, w 1921 roku natomiast 86,3.

Liczba dzieci w wieku szkolnym, od 7—13 roku, wynosiła w 1897 r. 24 283, co w stosunku do ogółu ludności wynosiło 16,91⁰/₀, spis dzieci, przeprowadzony w 1919 r., na dwa lata przed spisem ogólnym ludności w 1921 r., wykazał dzieci w wieku szkolnym 36 048, procentowy stosunek tychże do ludności wynosił 19,87. Różnica między procentem dzieci z r. 1897 a procentem dzieci z r. 1919 wynosiła zatem + 2,96. Ogółem przyrost dzieci w przeciągu ćwierćwiecza wyniósł 48,4⁰/₀.

W poszczególnych miastach i gminach stosunki zaludnienia ogólnego i liczby dzieci przedstawiały się następująco:

Miasto Gmina	NAZWA	Rok 1919 i 1921		
		Liczba		% dzieci w stosunku do ludności
		ludności (1921)	dzieci 7—13 letn. (1919)	
Miasto	Wieluń	11 093	1 970	17,75
"	Praszka	4 496	792	17,61
"	Wieruszów	4 791	780	16,28
Gmina	Bolesławiec	1 860	392	21,07
"	Chotynin	4 708	900	19,11
"	Czastary	4 769	990	20,75
"	Działoszyn	9 056	1 638	18,08
"	Dzietrzkowice . . .	6 293	1 150	18,27
"	Galewice	8 261	1 942	23,50
"	Kamionka	6 515	1 428	21,91
"	Kiełczygłów . . .	4 607	853	18,51
"	Konopnica	4 943	971	19,64
"	Kurów	4 041	808	19,99
"	Kuźnica Grabowska . .	6 506	1 242	19,09
"	Lututów	8 527	1 680	19,70
"	Mierzyce	7 558	1 411	18,66
"	Mokrsko	6 498	1 298	19,97
"	Naramice	7 672	1 602	20,88
"	Praszka	8 564	1 881	21,96
"	Radoszewice . . .	9 289	2 098	22,58
"	Rudniki	10 282	1 976	19,21
"	Siemkowice . . .	4 915	956	19,45
"	Skomlin	6 188	1 275	20,60
"	Skrzynki	4 900	973	19,85
"	Skrzynno	6 747	1 375	20,43
"	Sokolniki	5 275	1 114	21,11
"	Starzenice	7 622	1 459	19,14
"	Wydrzyn	5 359	1 088	20,30

Stosunek liczby dzieci w wieku szkolnym do liczby ludności przedstawiał się przeto w powiecie wieluńskim bardzo korzystnie, przewyższał normę w opracowanych 82 powiatach z miastami Warszawa, Łódź, Lublin i Radom, która wynosiła 18,18%, o 1,69, normę zaś województwa łódzkiego o 0,88.

Korzystnie również przedstawiały się warunki ugrupowania miejscowości według zaludnienia ich dziećmi. W powiecie wieluńskim na 540 miejscowości, była tylko jedna miejscowość, licząca jedno dziecko w wieku szkolnym, w całem województwie łódzkiem było ich 17, na omawianym obszarze 5 województw — 170. Miejscowości o liczbie dzieci 1—40 było 324, od 41—60 było 52, od 61—100 było 54, od 101—150 było 50, od 251—200 było 19, od 201—250 było 23, od 251—300 było 2, od 301—650 było 11, ponad 651 było 4.

O ile w całem województwie łódzkiem miejscowości mających ponad 201 dzieci było 145, t. z. 2,3%, to w powiecie wieluńskim było ich 40,

t. z. 7,4%. W tem 15 miejscowości miało warunki na powstanie VII-klasowej szkoły bez potrzeby jakiegokolwiek scalania. Wszystkie trzy miasta: Wieluń, Praszka, Wieruszów liczyły ponad 651 dzieci. Z wiosek i miasteczek 11 liczyło od 301—650 dzieci, jedno miasteczko ponad 651 dzieci.

Na 100 km² wypadało w 1919 roku 25,70 miejscowości. W poszczególnych gminach stosunki przedstawiały się następująco:

GMINA	Liczba miejscowości liczących dzieci							W tem miasteczek	Na 100 km² przypada		Ilość dzieci na miejscowość
	—40	41—60	61—100	101—150	151—200	201 i wyżej	Ogółem		miejscowości ogółem	dzieci 7—13 letnich	
Bolesławiec . . .	2	—	—	—	—	1	3	1	16,56	1 945,20	121,6
Chotynin	2	1	1	1	1	2	8	—			
Czastary	7	2	3	1	1	1	15	—	25,00	1 650,00	55,0
Działoszyn . . .	12	2	—	3	—	2	19	1	18,67	1 609,35	89,3
Dzietrzkowice . .	8	2	1	1	—	3	15	—	25,67	1 967,83	78,6
Galewice	21	5	5	5	—	1	37	—	27,47	1 442,04	53,2
Kamionka . . .	10	4	1	3	1	2	21	—	23,56	1 601,97	70,0
Kiełczygłów . . .	12	6	2	1	—	—	21	—	34,36	1 395,65	41,0
Konopnica . . .	7	1	2	2	2	—	14	—	17,82	1 236,16	72,8
Kurów	6	—	1	2	1	1	11	—	25,53	1 875,58	75,0
Kuźnica Grabowska	24	1	2	2	2	—	31	—	25,36	1 015,87	40,6
Lututów	13	3	5	2	1	1	25	1	28,63	1 923,96	68,7
Mierzyce	19	2	5	2	—	1	29	—	23,91	1 163,14	48,4
Mokrsko	16	1	1	2	1	2	23	—	32,70	1 845,32	57,6
Naramice	19	3	3	2	—	2	29	—	30,65	1 693,09	56,4
Praszka	6	2	3	2	1	4	18	—	17,48	1 827,10	107,4
Radoszewice . .	23	5	3	1	3	2	37	1	28,36	1 608,03	57,4
Rudniki	23	3	2	3	2	2	35	—	35,57	2 007,93	57,3
Siemkowice . . .	20	2	—	2	2	—	26	—	32,42	1 192,02	37,2
Skomlin	22	2	1	1	—	2	28	—	37,83	1 722,51	46,5
Skrzynki	6	2	2	2	—	1	13	—	18.85	1 411,17	78,3
Skrzynno	13	1	6	3	—	1	24	—	25,65	1 469,80	58,7
Sokolniki	9	1	—	1	1	2	14	—	21,68	1 726,06	82,2
Starzenice . . .	13	1	3	3	—	3	23	—	23,10	1 465,60	63,7
Wydrzyn	12	—	2	3	—	1	18	—	23,85	1 441,63	62,7

W tak pomyślnych warunkach ludnościowych zaprojektowano w r. 1919 144 obwody szkolne, które grupowały się następująco: 1 rejon miał od 41—60 dzieci, 12 rejonów od 61—100. 19 rejonów od 101—150, 34 rejony od 151—200, 21 rejonów od 201—250, 16 rejonów od 251—300, 17 rejonów od 301—350, 20 rejonów od 351—650, 4 rejony ponad 651. Na 100 rejonów przypadało zatem 9,03% poniżej 100 dzieci, 51,39% od 101—250 i 39,58% od 251 i wyżej.

Liczba obwodów szkolnych wynosiła 146, z tego 4 w miastach, 142 na wsiach i w miasteczkach.

Według stopnia organizacyjnego podzielono szkoły następująco:

I	klasowych	1	0,7%	152 ogółem
II	"	18	11,8%	
III	"	32	21,2%	
IV	"	24	15,8%	
V	"	20	13,1%	
VI	"	11	7,2%	
VII	"	46	30,2%	

W miastach szkół VII klasowych zaprojektowano 10, po wsiach i miasteczkach 36, szkoły niższych typów znajdowały się po wsiach.

Szkoły zaprojektowane potrzebowały zatem 743 sal szkolnych i tyleż mniej więcej nauczycieli.

Stan faktyczny odbiegał od postawionego za cel ideału bardzo daleko. Szkół wprawdzie było w r. 1919 w powiecie wieluńskim 154, a więc o dwie więcej niż to przewidywał projekt sieci szkolnej, ale stopień organizacyjny był przeciwieństwem zamierzeń i warunków. I tak szkół

I	klasowych	było	126	(1)
II	"	"	21	(18)
III	"	"	4	(32)
IV	"	"	1	(24)
V	"	"	—	(20)
VI	"	"	2	(11)
VII	"	"	—	(46)

Sił nauczycielskich zamiast przeszło 700 było tylko 196. Z liczby dzieci 36 048 (spis z 1919 r.) uczęszczało w tymże roku 16 449 dzieci, t. z. 45,6%.

II. Nowy projekt sieci szkolnej.

Dziewięć lat upłynęło od chwili zaprojektowania sieci szkolnej, czas to pozornie nie długi, a jednak zmiany na terenie całej Rzeczypospolitej w ustosunkowaniu się do tego zagadnienia są wielkie, ujawniły się też bardzo wyraźnie na terenie powiatu wieluńskiego. Na sieć szkolną nie patrzymy już jako na zagadnienie, które mamy teoretycznie opracować, siedząc przy biurku nad mapą z cyrklem w ręku. Życie samo stwierdziło doniosłość idei, rzuconej w roku 1919, to czego wtedy nie doceniano, wywalczyło już sobie prawo obywatelstwa, ludność wiejska zrozumiała już korzyści szkoły wysoko zorganizowanej i staje w pierwszym szeregu do walki o dobrą szkołę. Dawna tradycja, że powszechność nauczania polega na stworzeniu szkoły w każdej miejscowości, zbankrutowała. Powszechność nauczania nabrała większej treści, obejmuje szerszy zakres, ostatecznym jej wyrazem stała się już szkoła VII klasowa. Szkół siedmioklasowych z każdym dniem przybywa, a te, które są, przekraczają znacznie ustawowowe granice odległości, i nie dzieje się to dzięki przymusowi, lecz jest wypływem promieniowania tychże szkół na najbliższe osiedla. Zrozumienie tego zagadnienia uwidoczniło się i na terenie powiatu wieluńskiego, gdzie już w 1920 r. zjawia się pierwsza VII klasówka, w 1921 r. druga, w 1922 r. — dwie dalsze, w 1923 r. — znowu dwie, w 1926 r. siódma, w 1927 r. — ósma i dziewiąta. Przybywa również liczba szkół VI klasowych i V klasowych. Razem tych szkół najwyżej zorganizowanych jest 1. XII. 1927 r. 19, podczas gdy w 1916 r. było ich tylko dwie.

Wielkiem ułatwieniem w pracach nad zagadnieniem sieci szkolnej stał się spis dzieci, przeprowadzony w roku 1926 w czerwcu, który objął 13 roczników dzieci, urodzonych w latach 1913—1925. Liczby, uzyskane ze spisu tego, dają możność znalezienia odpowiedzi na zasadnicze pytanie, ile w przybliżeniu dzieci mieć będziemy do objęcia przez szkołę powszechną w najbliższych latach w całej Rzeczpospolitej i w poszczególnych województwach i powiatach. Odpowiednie przeliczenie przez odejmowanie co roku rocznika najstarszego a dodawanie najmłodszego pozwala się zorjentować, ile mniej więcej będzie dzieci, obowiązanych do uczęszczania do szkoły w ciągu siedmiu lat, od 1926/7—1932/3. Obecny np. rok szkolny obejmuje dzieci, urodzone w latach 1914—1920, aby otrzymać liczbę tych dzieci, trzeba było odliczyć dzieci rocznika 1913, a dodać rocznik 1920. Powtórzenie tego przerachowania przez najbliższe pięć lat pozwoli preliminować odpowiedni stopień organizacyjny dla szkół istniejących, względnie dla szkół, przewidzianych siecią szkolną,

Doświadczenie, zdobyte w ciągu 9 lat, uświadomienie ludności o wyższości szkoły wysoko zorganizowanej, poznanie dobre dróg i wszelkich przeszkód naturalnych, spis dzieci na przeciąg siedmiu lat, pozwalający przez analogję snuć wnioski na dalsze siedmiolecie, upoważnia już obecnie do podjęcia rewizji dawnej sieci szkolnej, do oparcia jej na trwalszych podstawach.

W myśl powyższych uwag przystąpiłem do opracowania sieci szkolnej powiatu wieluńskiego, który ze względów na gęstość zaludnienia, dużą liczbę dzieci, znaczną ilość osiedli, mających ponad 200 dzieci, na dobre drogi, wydawał mi się dobrym wzorem dla analogicznego opracowania sieci szkolnej w innych powiatach województwa łódzkiego.

Pracę rozpocząłem od przeliczenia liczby dzieci roczników 1914—1920 i najbliższych pięciu lat szkolnych, następnie z mapą i cyrklem teoretycznie pozakreślałem obwody szkolne. Wszystkie miejscowości w tych obwodach pogrupowałem razem, dodając liczbę dzieci, uzyskaną przy poprzedniem przeliczaniu. W ten sposób zdobyłem przybliżoną liczbę dzieci w obwodach na lata 1927/8—1932/3. Po tem teoretycznem przygotowaniu materjału udałem się do powiatu wieluńskiego, gdzie z inspektorem szkolnym i jego zastępcą po raz drugi przeszedłem wszystkie obwody, omawiając szczegółowo drogi, przeszkody wodne, leśne, granice gmin i t. p. Z podziałów godzin, nadsyłanych na początku roku szkolnego, w których kierownicy szkół podają liczbę dzieci z różnych miejscowości, zdobyłem informacje, które szkoły już obecnie aczkolwiek nie mają należytego stopnia organizacyjnego ściągają do siebie dzieci, gdzie dzieje się to na skutek celowo dokonanej komasacji, gdzie natomiast sama ludność naturalnie ciąży ku danej szkole. Dane, uzyskane w powyższy sposób, porównałem, zestawiłem z dawnym projektem szkolnym z r. 1919.

W ostatecznym rezultacie doszedłem do wyników, zmniejszających liczbę obwodów i szkół, a zwiększenia stopnia organizacyjnego. Zamiast 142 obwodów i 152 szkół, doszedłem do liczby 130 szkół i obwodów łącznie. A mianowicie:

Szkół	I	klasowych	2	t. z.	1,5%
„	II	„	14	„	10,7%
„	III	„	14	„	10,7%
„	IV	„	22	„	16,9%
„	V	„	27	„	20,7%
„	VI	„	16	„	12,2%
„	VII	„	35	„	27,0%

Pozornie stan ten wygląda gorzej, bo jest tylko 35 szkół VII klasowych, a w projekcie z 1919 r. było ich 46, są tam jednak pewne niedociągnięcia, a przedewszystkiem spis dzieci musiał być mniej dokładnym, skoro do liczby 48 szkół VII klasowych, według spisu z 1926 r., można dojść dopiero w roku szkolnym 1932/3. Naprawdę obecnie opracowana sieć szkolna wykazuje wzrost, bo I kl. było 0,7%, jest 1,5% (+ 0,8%), II kl. 11,8% — 10,7% (— 1,1%), III kl. 21,2% — 10,7% (— 10,5%), IV kl. 15,8% — 16,9% (+ 1,1%), V kl. 13,1% — 20,7% (+ 7,6%), VI kl. 7,2% — 12.2% (+ 5,0%), VII kl. 30,2% — 27,0% (— 2,2%). Wzrosła zatem liczba szkół IV, V, VI klasowych, zmniejszyła się nieznacznie — II, III, VII klasowych.

Projekt obwodów szkolnych w powiecie wieluńskim.

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
1	Wieluń m.	Wieluń		VII		VII
2	Wieluń m.	Wieluń	1578	VII	1755	VII
3	Wieluń m.	Wieluń, Dąbrowa w. fol., Bugaj, Kazimierz, (gm. Kurów)	+229	VII	+259	VII
4	Praszka m.	Praszka	666	VII	723	VII
5	Praszka m.	Praszka		VII		VII
6	Wieruszów m.	Wieruszów, Mysznary (gm. Galewice)	770	VII	867	VII
7	Bolesławiec gm.	Bolesławiec, Chotynin (gmina Chotynin)	351	VII	413	VII
	Gm. Chotynin					
8	Piaski	Piaski, Kamionka, Koziołek, Kwiatuń	113	II	141	III
9	Mieleszyn	Mieleszyn wieś, młyn, przysiołek, 2 kol., Grobla, Mieleszynek w. fol. (gm. Sokolniki)	211	V	260	V
10	Żdżary	Żdżary, Wiewiórka wieś i maj. Sołectwo, Stanisławówka, Michałówka	211	V	227	V
11	Chróścin	Chróścin wieś, os. 2 parc. fol. młyn, kol., Gola w. fol. (gm. Dzietrzkowice)	180	IV	193	IV
	Gm. Czastary					
12	Czastary	Czastary, Kniatowy, Jaśki w. leś., Stępna, Szklarki, Kolonja Wieruszowska, Koza, Porąbki, Górka, Parcele	303	VII	356	VII
13	Krajanka	Krajanka, Jaworek, Nalepa, Przywory w. l. kol., Bielawka, Ławki, Wełny (gm. Chotynin)	170	IV	187	IV

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOŁNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
14	Parcice	Parcice, Chorobel, Grądzik, Dolina, Krzyż, Maliniec, Mała Kolonja, Olendry	252	VI	274	VI
15	Radostów	Radostów	116	II	123	II
	Gm. Działoszyn					
16	Działoszyn	Działoszyn, Kurpel	657	VII	821	VII
17	Raciszyn	Raciszyn, Lisowice w. kol., Zalesiaki w. f. kol., Potoki, Potoki Małe	258	VI	342	VII
18	Trębaczów	Trębaczów, Wydrzynów, Posmykowizna, Sadowiec Niwa, Sadowiec Pień, Sadowiec Folw. Sadowiec Wrzos	352	VII	450	VII
19	Szczyty	Szczyty, Błaźkowizna	154	IV	191	IV
20	Niwiska Górne	Niwiska Górne, Niwiska Dolne, Grądy-Łazy	76	II	97	II
21	Kabaty	Kabaty, Draby, Kiedosy, Węże, Młynki, Szczepany (3 p. gm. Mierzyce)	118	II	150	III
	Gm. Dzietrzkowice					
22	Dzietrzkowice	Dzietrzkowice wieś, fol. 4 kol., Węgielnica, Jeziorko A. B. C., Banasiówka	267	VI	335	VII
23	Łubnice	Łubnice wieś, fol., Łubnice Duchowne, Krupka, Ludwinów A. B. C. D., Ludwinów Borek i Ludwinów Gieln.	209	V	256	VI
24	Wójcin	Wójcin w. os. mł., Andrzejów, Makowszczyzna kol. fol., Ladornierz, Podlipka, Bezula	372	VII	388	VII
	Gm. Galewice					
25	Galewice	Galewice A. B. w. fol. kol., Rędziny, Zmyślona, Okęcie, Niwiska, Osowa w. kol., Kuraj, Borek, Stefanówek, Olek, Jeleniska, Podbaba	333	VII	376	VII
26	Chobanin	Chobanin, Chobanin - Huby, Grześka, Klatka, Górka Wieruszowska, Pieczyska	210	V	229	V
27	Cieszęcin	Cieszęcin w. os. mł., Kostrzewy, Kowalówka, Sopel, Porwał, Raczki	171	IV	196	IV
28	Osiek	Osiek, Tokarzew w. kol.	245	V	272	VI
29	Węglewice	Węglewice, Jeziorna, Okoń, Grądy, Załozie, Zamoście, Pląsy, Spóle (z gm. Skrzynki)	256	VI	263	VI

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
30	Biadaszki	Biadaszki, Bocian, Olendry, Foluszczyki w. os. leś. (gmina Skrzynki), Lemiesze (gm. Kuźnica Grabowska), Kalety, Zataje, Żelazo, Brzózki, Gąszcze (gm. Lututów)	271	VI	314	VII
31	Ostrówek	Ostrówek, Ostrówek Węglewski, Kaski, Kazimierzów, Głaz, Pędziwiatry, Dąbrówka, Dąbie w. f., Konaty (gm. Lututów)	232	V	275	VI
	Gm. Kamionka					
32	Kamionka	Kamionka w. fol. schr., Strugi Pątnowskie	149	III	149	III
33	Popowice	Popowice, Kadłub w. f., Kadłub Nowy, Józefów, 1/3 Grębienia, Morzykobyła (gmina Skomlin)	371	VII	422	VII
34	Dzietrzniki	Dzietrzniki, Budziaki	244	V	271	VI
35	Grabowa	Grabowa, Grabowa Załęcka, Kałuże, Kluski w. os. leś., Polaki, Kępowizna	117	II	100	II
36	Pątnów	Pątnów w. fol., Pątnówek (gm. Mierzyce), 2/3 Grębienia, Trajków, Trzebnia	322	VII	358	VII
	Gm. Kiełczygłów.					
37	Kiełczygłów	Kiełczygłów os. i kol., Studzienica, Wyręby, Otok, Kule, Gumnisko, Osina Duża, Osina Mała, Beresie Małe, Dryganek Duży, Dryganek Mały, Jawoarznica, Brutus, Kurzynoga, Pawłów, Tomaszów, Kamienna	325	VII	460	VII
38	Skoczylasy	Skoczylasy, Chróściniec, Ławiany (gm. Siemkowicze)	104	II	127	II
39	Kiełczygłówek	Kiełczygłówek, Beresie folw., Beresie Duże, Kuszyna (gm. Radoszewice), Aleksandrów i Dąbrówka Kobylańska (gm. Dąbrowa Rusiecka, pow. łaski)	190	IV	237	V
40	Huta Kiełczygłowska	Huta Kiełczygłowska, Pierzyny, Dąbrowa, Lipie, Zalasy (gm. Dąbrowa Rusiecka, pow. łaski)	146	III	173	IV
41	Glina Duża	Glina Duża, Glina Mała, Obrów	126	II	181	IV
	Gm. Konopnica					
42	Konopnica	Konopnica w. młyn. fol., Konopnica-Górka	127	III	164	IV

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
43	Strobin	Strobin, Bębnów, Walków, Walków-Borki, Anielin	217	V	284	VI
44	Chorzyny	Chorzyny, Tobołki, Strobińska Kuźnica, Krzętle, Krzemianówka, Kuźnica Lugowska (gmina Radoszewice)	177	IV	218	V
45	Szynkielów	Szynkielów, Cisowa	156	III	231	V
46	Rychłocice	Rychłocice w. fol., Mała Wieś, Piaski, Żabienice, Sobkowizna	184	IV	218	V
	Gm. Kurów					
47	Kurów	Kurów, Mokrosze w. os. leś., Zwiechy, Brody, Grodzisko, Biadaczki, Graniczki, Śliwa, Kopydłów i Kopydłówek (gm. Naramice)	290	VI	290	VI
48	Turów	Turów, Chotów w. fol., Chotów Poduchowny, Górale (4 gm. Mokrsko)	197	V	255	VI
49	Gaszyn	Gaszyn A. B. C. D., Gaszyn-Olszyna, Rychłowice w. os. mł.	192	IV	197	IV
	Gm. Kuźnica Grab.					
50	Kuźnica Grabowska	Kuźnica Grabowska w. fol., Jajaki, Jelenie, Bigosy	235	V	296	VI
51	Czajków	Czajków, Wysoty, Gałki-Kosmale, Brzazgały, Kędzie, Marki, Pólka, Sibińskie, Śniegule, Wyrębisko	207	IV	241	V
52	Mielcuchy	Mielcuchy, Dubisy, Michałów, Krośla, Bolki, Wyrwasy	185	IV	198	IV
53	Klon	Klon, Zadki, Studziańskie, Kopna, Jeziorki, Folusz, Dziwińskie Niemce	211	V	289	VI
54	Głuszyna	Głuszyna, Tułazy, Pustkowie-Głuszyńskie, Zdych	95	II	95	II
55	Salomony	Salomony, Łuszczki, Muchy, Niedźwiedzie, Załomskie	145	III	171	IV
	Gm. Lututów					
56	Lututów	Lututów os. fol., Lututów-Poduchowny, Kopaniny, Żmuda, Młynek, Stefanówek	416	VII	422	VII
57	Piaski	Piaski, Augustynów, Popielina w. kol., Ostrycharze	221	V	271	VI
58	Dobrosław	Dobrosław w. kol., Łęki Duże, Łęki Małe, Łęki-Folwark, Hipolitów, Kazimierzów, Władysławów	179	IV	216	V

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925.	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
59	Huta	Huta, Dymki-Folw., Dymki-Góry, Dymki-Kijanice, Dymki Kozubowskie, Dymki-Lesiska	133	III	174	IV
60	Chojny	Chojny w. fol., Wiry i Kloniczki (gm. Naramice)	99	II	114	II
61	Pichlice	Pichlice, Pichlice-Folw., Pichlickie-Góry, Wyglądacze, Szustry w. leś. — Borki, Jasienie, Podrysie, Ryś, Siedliska, Prusak i Zdzierszczyzna (7 gm. Sokolniki)	255	V	299	VI
62	Rybka	Rybka, Rybka-Łebki, Przybyłów	114	II	176	IV
	Gm. Mierzyce					
63	Mierzyce	Mierzyce, Jajczaki, Strugi, Cieślina, Łyki	353	VII	399	VII
64	Łaszów	Łaszów w. fol. kol., Bieniec Duży w. fol., Bieniec Mały, Syberja	241	V	290	VI
65	Toporów	Toporów, Kamion, Ogroble, Przywóz	263	VI	268	VI
66	Krzeczów	Krzeczów w. fol. os. mł., Więcławy, Kochlew w. i mł., Broników Jarząb	159	IV	199	IV
67	Dziadaki	Dziadaki, Modoły	75	II	92	II
68	Bobrowniki	Bobrowniki. Jarzębie, Kuźnica, Sensów, Kapituła (gm. Działoszyn)	105	II	108	II
69	Załęcze Małe	Załęcze Małe, Bukowce, Cieśle, Gligi, Troniny, Cisowa, Załęcze Wielkie (gn. Kamionka), Spławie, Tułacz, Piaski, Madeły i Kubery (gm. Kamionka)	256	VI	304	VI
	Gm. Mokrsko					
70	Mokrsko Rządowe	Mokrsko Rządowe fol., Mokrsko-Myzy, Mokrsko-Poduchowne, Mokrsko Majorat, Mokrsko-Kośnik, Mokrsko st. kol., Zbęk, Kostnik, Zimna Woda, Cegielnia	312	VII	363	VII
71	Krzyworzeka	Krzyworzeka w. kol., Krzyworzeka-Major., Krzyworzeka-Kabusa, Krajków, Polko, Konstantynówka, Olszyny, Rąpel	314	VII	338	VII
72	Wróblew	Wróblew w. kol. fol. leś., Królewska-Grobla, Smugi, Złote Góry, Grześlaki, Lipie (gmina Skomlin)	198	IV	264	VI

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
73	Słupsko	Słupsko, Kazimierz, Brzeziny, Mątewki, Piaski, Maręże, Narodówka, Wygoda, Wichernik	248	V	294	VI
	Gm. Naramice					
74	Naramice	Naramice, Zabłocie, Śmiecheń, Wiktorów, Kule, Madej, Słoboda Marjańska	277	VI	309	VII
75	Biała	Biała I, II, Biała-Osiny, Biała-Huby, Biała-Parcela, Biała-Wiatraki, Biała-Kopiec, Biała-Dziadownia, Joanka, Brzoza	327	VII	387	VII
76	Swoboda	Swoboda, Świątkowice w. fol., Świątkowice - Kliny, Góry-Świątkowskie, Rososz, Bielawy, Brzozowiec, Dobrosław	247	V	268	VI
77	Łyskornia	Łyskornia, Mirków, Poręby, Janowiec, Osiny, Młynisko, Młynisko-Huby, Pienki-Góry, Koryta, Przychody, Dębina, Olszowa, Żurawin	356	VII	406	VII
	Gm. Praszka					
78	Strojec	Strojec, Raczyzna, Rosochy, Skotnica, Tokary w. fol., Brzeziny, Grabówka, Grodzieczyzna, Rozterk, Stanisławów, Żubrówka	401	VII	475	VII
79	Wygiełdów	Wygiełdów w. leś., Szyszków, Prosna	171	IV	192	IV
80	Kowale	Kowale, Aleksandrów, Komorniki	322	VII	366	VII
81	Przedmość	Przedmość, Przedmość-Górki, Śmiałki, Kozioł, Motyle (gm. Skomlin)	252	V	311	VII
82	Wierzbie	Wierzbie, Sołtysy	222	V	262	VI
83	Gana	Gana, Zawisna, Kuźniczka, Marki, Kuźnica (gm. Rudniki)	142	III	169	IV
	Gm. Radoszewice					
84	Radoszewice	Radoszewice w. fol., Radoszewski-Bugaj, Kije, Tądle, Mierzanów, Zmyślona, Katarzynopole, Gabrjelów, Dolina-Borki, Ptakowe, Władysławów	297	VI	329	VII
85	Osjaków	Osjaków, Felinów, Lesisko-Zofja, Ewarystów, Mazurka	325	VII	403	VII
86	Czernice	Czernice w. fol., Czernicka-Huta, Bielany, Piskornik, Dolina Czernicka	175	IV	201	IV

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
87	Raduszyce	Raduszyce w. fol., Nowa Wieś w. fol., Dębina, Jasień, Józefina, Stanisławów, Radučki-Folw., Kajdas, Dąbrowice	328	VII	364	VII
88	Drobnice	Drobnice, Pienki, Laski, Bronisławów	213	V	211	V
89	Lipnik	Lipnik w. kol., Lipnicki-Bugaj, Mazaniec, Borki, Delfina, Szewczyki	192	IV	284	VI
	Gm. Rudniki					
90	Rudniki	Rudniki, Teodorówka, Jawor, Glinki, Jaworek, Młyny, Żurawie	337	VII	373	VII
91	Jaworzno	Jaworzno, Jaworzno-Dworskie, Jaworzno-Polesie, Słowików, Słowików-Szlachecki, Mostki, Mostki-Miroszcz	329	VII	375	VII
92	Juljampol	Juljampol A, B.	99	II	93	II
93	Cieciułów	Cieciułów, Cieciułów-Dziad, Bugaj, Pienki, Brzeziny, Brzózka	306	VII	374	VII
94	Bobrowa	Bobrowa, Borek	128	II	130	II
95	Żytniów	Żytniów, Wytoka, Cegłówka, Kuźnica, Kuźniczka Żytniowska, Jelonki, Banasiówka, Ignachy, Hajdamaki, Stawki-Żytniowskie	424	VII	442	VII
96	Błonie	Błonie, Chwiły, Melanków, Wręczyca, Porąbki, Lampowizna, Łazy, Faustjanka, Skotnica	160	IV	160	IV
97	Dalachów	Dalachów, Odcinek, Janinów, Lachowskie (gm. Praszka), Rogatka	266	VI	343	VII
	Gm. Siemkowicze					
98	Siemkowicze	Siemkowicze w. fol., Ignaców, Miedzno, Stachurowizna, Łukomierz w. fol. pust., Bugaj, Papierek, Gawłowizna, Jarząb, Kij	249	V	302	VII
99	Mokre II	Mokre II, Miętne, Smolarze i Mokre I (gm. Mierzyce)	129	III	157	III
100	Ożegów	Ożegów w. i kol., Graniczna	164	IV	216	V
101	Chorzew	Chorzew, Chorzew Kolonja, Ławiany, Józefina, Tuchań w. kol., Podrwinów, Marchewki, Grzesikowszczyzna	303	VII	349	VII
102	Dylów	Dylów w. fol. kol., Tuszyn, Lipina, Piekiełko, Podgórze, Wręczyca	165	IV	201	IV

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
	Gm. Skomlin					
103	Skomlin	Skomlin, Chmielniki	357	VII	391	VII
104	Toplin	Toplin, Zadole, Ług, Bojanów, Zawada	133	III	143	III
105	Klasak Duży	Klasak Duży, Klasak Mały, Walenczyzna, Brzozówka	58	I	47	I
106	Komorniki	Komorniki, Orzechowiec, Zmyślona, Stanisławów, Słoniny, Jeziorko, Jasna Góra, Żelazna, Poręby, Pasternik, Plewina, Smolnik	239	V	243	V
107	Ożarów	Ożarów w. fol., Lasek, Sikornik, Brzeziny, Banasie, Kocilew, Dobijacz, Głęboki Ruczaj, Nowy Folwark, Sakrajdy	276	VI	278	VI
	Gm. Skrzynki					
108	Skrzynki	Skrzynki w. fol., Kopeć, Zawady, Palaty, Podgrabów, Palaty-Jałowce,	299	VI	308	VII
109	Dębicze	Dębicze, Kiełpin, Brzeziny	148	III	158	III
110	Kraszewice	Kraszewice, Smolarnia w. os. leś., Żydowiec	409	VII	401	VII
	Gm. Skrzynno					
111	Skrzynno	Skrzynno w. os. tart., Jackowskie, Miąse	224	IV	273	VI
112	Wielgie	Wielgie, Kopiec, Dymek w. kol., Kuźnica, Cisowa	150	III	158	III
113	Dębiec	Dębiec w. kol., Piskornik	58	I	69	I
114	Okalew	Okalew w. kol., Bolkówek, Babin, Paprotnia, Nietuszyna w. kol., Plichów, Staropole, Marynka, Antonina	283	VI	330	VII
115	Ostrówek	Ostrówek, Rudlice w. fol., Rudlicka Wola, Bolków A, B, tartak, Borek, Gwizdałki, Brzeście	276	VI	310	VII
116	Janów	Janów, Milejów w. kol.	166	IV	179	IV
	Gm. Sokolniki					
117	Sokolniki	Sokolniki w. fol., Sokolniki Poduchowne, Tyble, Kopaniny, Gumnisko, Pikuły, Bagatelka, Zagórze	402	VII	432	VII
118	Ochędzyn	Ochędzyn A, B, leś.	214	V	235	V
119	Walichnowy	Walichnowy w. fol. kol., Kąty w. fol., Malanów, Wiktorówek	220	V	270	VI

Nr. p.	MIEJSCOWOŚĆ SZKOLNA	MIEJSCOWOŚCI NALEŻĄCE DO OBWODU	Liczba dzieci w r. 1927/8 Roczniki 1914—1920	Stopień organizacyjny winien być w roku 1927/8	Liczba dzieci w r. 1932/3 Roczniki 1919—1925	Stopień organizacyjny w r. 1932/3
	Gm. Starzenice					
120	Masłowice	Masłowice w. fol., Starzenice w. fol., Małyszyn, Małyszynek, Stawek, Karbanów, Borowiec, Ludwinów, Staw w. fol. kol. (gm. Wydrzyn)	263	VI	339	VII
121	Olewin	Olewin w. fol., Widoradz-Góry, Widoradz-Porąbki, Widoradz-Tarki	132	III	180	IV
122	Sieniec	Sieniec, Jodłowiec, Jodłowiec-Józefów, . Jodłowiec Dąbrski, Wilkowiec, Chodaki, Ludwina, Krzyżówka	170	IV	227	V
123	Kraszkowice	Kraszkowice, w. fol. kol., Kołodziejowizna	249	V	306	VII
124	Wierzchlas	Wierzchlas w. fol. kol. A. B. Murowaniec, Piechów, Dobijacz	344	VII	391	VII
125	Ruda	Ruda w. fol. os. mł., Przycłapy, Nowy Świat, Brzeziny, Janinów	224	V	252	V
	Gm. Wydrzyn					
126	Wydrzyn	Wydrzyn w. fol., Opojowiec w. fol., Raczyn w. fol.	225	V	267	VI
127	Czarnożyły	Czarnożyły w. fol., Emanuelina, Leniszki w. kol. Michałków	250	VII	314	VII
128	Łagiewniki	Łagiewniki w fol., Teklina, Platoń, Klapka, Kąty	157	III	220	V
129	Gromadzice	Gromadzice w. kol., Działy w. fol., Niemierzyn kol. w. (gm. Skrzynno)	223	V	299	VI
130	Nziedzielsko	Niedzielsko w. fol. cukrownia, Bieniądzice, Urbanice w. fol.	122	III	135	III

Spis dzieci z roku 1919 wykazał 540 miejscowości, podczas gdy spis dzieci z 1926 r. uwzględnił 841 miejscowości, zgodnie ze „Skorowidzem miejscowości", wydanym przez Główny Urząd Statystyczny na podstawie materjałów powszechnego spisu ludności z r. 1921. Tak wielka różnica da się wytłumaczyć tem, że bardzo wiele miejscowości drobnych, jak leśniczówki, osady młynarskie, pustki. zlało się z sąsiedniemi miejscowościami większemi. W roku 1919 nie odróżniano na pewne 98 miejscowości, o których uwagi objaśniające w „Skorowidzu miejscowości" mówią, że spisano je łącznie z sąsiedniemi wsiami. Podobny los spotkał zapewne 90 kilka folwarków i przeszło 100 kolonij o identycznych nazwach z sąsiedniemi wsiami. Różnica 301 miejscowości sprawia, że na 100 km^2 wypada ich 40, a nie 25,70 jak liczono w 1919 roku. Na jeden km^2 wypada 0,4 miejscowości, poprzednio 0,25.

Dla celów szkolnych spis z r. 1926 jest bardziej pożądany, administracja szkolna, kontrola wykonania obowiązku szkolnego, wreszcie dokładność sieci szkolnej mogą się oprzeć na nim z większem zaufaniem, że żadne dziecko nie zostanie zapomniane, że dla każdego dziecka będzie można wytworzyć warunki najdogodniejszego dostępu do szkoły.

Dokładność spisu, wykaz wszystkich osiedli ludzkich, uwzględnienie przy spisie roczników dzieci urodzonych między rokiem 1913 a 1925 pozwalają przy opracowywaniu sieci szkolnej wziąć pod uwagę najdrobniejsze szczegóły, pozwalają na kalkulację dalszego rozwoju stosunków. Znajomość przyrostu dzieci w poszczególnych osiedlach decyduje często o rozmiarach obwodu szkolnego.

Wydatne zmniejszenie liczby obwodów szkolnych na terenie powiatu wieluńskiego przedstawia się cyfrowo według gmin następująco:

W Wieluniu	proponowano	1	obwód	obecnie	3	więcej	2
W Wieruszowie	"	1	"	"	1		—
W Praszce	"	1	"	"	2	"	1
W gm. Bolesławice	"	1	"	"	1		—
W " Chotynin	"	4	obwody	"	4		—
W " Czastary	"	4	"	"	4		—
W " Działoszyn	"	6	obwodów	"	6		—
W " Dzietrzkowice	"	4	obwody	"	3	mniej	1
W " Galewice	"	9	obwodów	"	7	"	2
W " Kamionka	"	6	"	"	5	"	1
W " Kiełczygłów	"	6	"	"	5	"	1
W " Konopnica	"	5	"	"	5		—
W " Kurów	"	3	obwody	"	3		—
W " Kużnica Grabowska	"	6	obwodów	"	6		—
W " Lututów	"	7	"	"	7		—
W " Mierzyce	"	7	"	"	7		—
W " Mokrsko	"	5	"	"	4	mniej	1
W " Naramice	"	7	"	"	4	"	3
W " Praszka	"	7	"	"	6	"	1
W " Radoszewice	"	8	"	"	6	"	2
W " Rudniki	"	8	"	"	8		—
W " Siemkowicze	"	5	"	"	5		—
W " Skomlin	"	5	"	"	5		—
W " Skrzynki	"	4	obwody	"	3	mniej	1
W " Skrzynno	"	7	obwodów	"	6	"	1
W " Sokolniki	"	4	obwody	"	3	"	1
W " Starzenice	"	7	obwodów	"	6	"	1
W " Wydrzyn	"	6	"	"	5	"	1

Sieć szkolna powiatu wieluńskiego podana powyżej zbliża się możliwie do ideału, który ma na celu zapewnienie wszystkim bez wyjątku dzieciom szkół najwyżej zorganizowanych. Tablica niżej umieszczona ilustruje wymownie, iż 75,9% dzieci w wieku szkolnym może mieć zapewnioną naukę w szkołach V—VII klasowych, 18,8% dzieci może korzystać ze szkół IV i III klasowych, a tylko 5,3% skazanych zostało na uczęszczanie do szkół I i II klasowych.

L. p.	MIASTO GMINA	Liczba dzieci, które powinny w r. 1927/8 uczęszczać do szkoły:						
		VII kl.	VI kl.	V kl.	IV kl.	III kl.	II kl.	I kl.
1	Wieluń	1807	—	—	—	—	—	—
2	Praszka	666	—	—	—	—	—	—
3	Wieruszów . . .	770	—	—	—	—	—	—
4	Bolesławiec . .	351	—	—	—	—	—	—
5	Chotynin . . .	—	—	422	180	—	110	—
6	Czastary	303	252	—	170	—	106	—
7	Działoszyn . . .	1009	258	—	154	—	194	—
8	Dzietrzkowice .	372	267	209	—	—	—	—
9	Galewice . . .	333	527	687	171	—	—	—
10	Kamionka . . .	693	—	244	—	149	117	—
11	Kiełczygłów . .	325	—	—	—	146	329	—
12	Konopnica . . .	—	—	217	361	283	—	—
13	Kurów	—	290	197	192	—	—	—
14	Kuźnica Grab. .	—	—	446	392	145	95	—
15	Lututów	416	—	473	179	133	213	—
16	Mierzyce . . .	353	263	497	159	—	180	—
17	Mokrsko	626	—	248	198	—	—	—
18	Naramice . . .	683	—	454	—	—	—	—
19	Praszka	723	—	640	171	142	—	—
20	Radoszewice . .	653	297	—	578	—	—	—
21	Rudniki	1396	241	—	160	—	227	—
22	Siemkowicze . .	303	—	249	329	129	—	—
23	Skomlin	357	276	239	—	133	—	58
24	Skrzynki	409	285	—	—	148	—	—
25	Skrzynno . . .	—	559	—	390	150	—	58
26	Sokolniki . . .	402	—	434	—	—	—	—
27	Starzenice . . .	344	263	599	170	132	—	—
28	Wydrzyn . . .	250	—	448	—	279	—	—
		13,544	3778	6705	3974	1969	1571	116
		43%	12%	20,9%	12,6%	6,2%	5%	0,3%

Przeliczenie liczby dzieci roczników 1914—1920 daje na rok szkolny 1927/8 31 657 dzieci. Wobec istniejących obecnie 194 szkół, przypada na obwód szkolny 163 dzieci, gdyby liczba szkół wynosiła według wskazań idealnej sieci szkolnej 130, wypadałoby na rejon 243,6 dzieci. O ile w tej chwili przeciętna odpowiada minimalnej liczbie dzieci, potrzebnej dla zorganizowania szkoły IV klasowej, to liczba 243,6 dzieci, która powinna być normą dla obwodu szkolnego, odpowiada maksymalnej liczbie, potrzebnej dla zorganizowania szkoły V klasowej.

Przeliczenie liczby dzieci roczników 1919—1925 daje liczbę dzieci na rok szkolny 1932/3, ponieważ zaś liczba obwodów szkolnych będzie identyczna, to liczba dzieci 36 674 podzielona przez 130 da 280 dzieci na obwód szkolny, jest to norma na maksymalną organizację szkoły VI klasowej.

Porównawczo wyniki spisu z r. 1919 a 1926 i opracowana sieć szkolna dają następujące różnice:

Rok	Na 100 km²			Na 1 obwód szkolny przypada przeciętnie		
	dzieci 7—13 letnich	miejscowości				
		ogółem	liczących ponad 100 dzieci	powierzchni w km²	miejscowości ogółem	dzieci 7—13 letnich
1919	1547,1	25,70	5,19	14,59	3,75	230,54
1927/8	1506,7	40	4,0	16,2	6,4	243,6

III. Szczegółowe omówienie warunków geograficznych powiatu wieluńskiego.

Powiat wieluński ma warunki geograficzne bardzo dogodne dla projektowania sieci szkolnej. Gleby naogół — średnie, w północnych gminach przeważają żwiry, piaski, namuły, tu i owdzie występują gliny, iły, w południowych gminach występuje rędzina jurska, gliny.

Stan dróg dobry, zwłaszcza w ostatnich kilku latach sejmik zajął się energicznie budową nowych szos, naprawą dawnych, wszystkie większe osiedla ludzkie połączone są szosami. Szosy te oddają znakomite usługi dzieciom, śpieszącym do szkół wyżej zorganizowanych. Drogi tak zwane gminne są naogół dobre, nie wchodzą wogóle w rachubę jako przeszkoda w dostępie do szkoły.

Z rzek zasługują na uwagę Warta i Prosna. Prosna na całej długości 82 klm. stanowi granicę powiatu od południa i zachodu. Przed wojną na całej długości, którą dotyka powiatu wieluńskiego tworzyła Prosna granicę polityczną od Śląska Górnego i Poznańskiego. Obecnie tylko na przestrzeni 51 klm. jest Prosna granicą od części Śląska Górnego, która pozostała w rękach niemieckich. Ponieważ jest to granica, która nie ulegała zmianom od czasów Kazimierza Wielkiego, t. zn. od 600 lat, więc na tej przestrzeni Prosna aczkolwiek niewielka, jest przeszkodą decydującą. Odmiennie już przedstawiają się stosunki na pozostałych 31 klm., na których Prosna oddziela województwo łódzkie od województwa poznańskiego, aczkolwiek bowiem przeszło stuletnia przynależność do dwóch różnych państw zaborczych wytworzyła wśród ludności okolic, które leżały na drodze, po której szedł handel rzymski z bałtyckiem wybrzeżem, duży separatyzm, to jednak zaledwie jedno dziesięciolecie wolności, własnej państwowości sprawia, że ta rana w ciele Ojczyzny zabliźnia się. Znajduje to wyraz i w stosunkach, dotyczących sieci szkolnej. Prosna przestaje dzielić, a zaczyna łączyć dziatwę polską pod dachem szkoły wysoko zorganizowanej. Siedmioklasowa szkoła w Wieruszowie przyciąga dziatwę z sąsiedniego Podzamcza w powiecie kępińskim, aczkolwiek na miejscu jest szkoła 3-klasowa. Dziatwa zaś z Podgrabowa w gminie Skrzynki, chodzi do szkoły Grabie w powiecie kępińskim.

Warta przepływa powiat wieluński na przestrzeni 62 klm., wchodzi do powiatu pod wsią Nowiska Dolne w gminie Działoszyn, płynie przez gminy Działoszyn, Mierzyce, Kamionkę, Radoszewice, Konopnicę, opuszcza powiat poniżej Wsi Małej. Na przestrzeni tej jest pięć mostów

t. z. mniej więcej w odległościach 12 klm., naturalnie niektóre z nich są bliżej siebie, gdzieniegdzie odległości między mostami dochodzą do 30 kilometrów. Warta jest przeto znaczną przeszkodą przy opracowywaniu sieci szkolnej. Z obwodów szkolnych przytyka do Warty 15, z tych Niwiska, Działoszyn, Raciszyn, Łaszew, Radoszyce, Osjaków, Konopnica, leżą po jednym, lub po drugim brzegu Warty, pozostałe obwody jak Bobrowniki, Załęcze Małe, Toporów, Krzeczów, Drobnica, Strobin, Rychłocice łączą wioski leżące po obydwóch brzegach Warty. Z pięciu mostów nie wyzyskane są dla sieci szkolnej dwa, pod Działoszynem, bo sąsiadujące obwody szkolne mają bez połączenia wysoki stopień organizacyjny Działoszyn VII kl. szkołę, Raciszyn VI kl. szkołę, drugi pod Osjakowem, bo i Osjaków i Raduszyce mają szkoły VII klasowe. Wyzyskane trzy mosty pozwoliły stworzyć w Toporowie szkołę VI kl., w Krzeczowie IV kl., w Rychłocicach IV kl. Cztery obwody szkolne muszą czekać na wybudowanie mostów, bez tychże stopień organizacyjny musiałby ulec obniżeniu, lub część dzieci w osiedlach mniejszych nie miałaby dostępu do szkoły. W obwodzie Bobrowniki z pięciu miejscowości, jedna o liczbie dzieci 6—8 (1927/8—1932/3) zostaje na brzegu lewym. W obwodzie Załęcze Małe z dwunastu miejscowości, trzy leżą po prawym brzegu Warty, łącznie posiadają 20—25 dzieci i nie mają warunków na samoistną szkołę na najbliższe mniej więcej 15 lat. Obwód Drobnice w gminie Radoszewice obejmuje cztery miejscowości: Drobnice i Bronisławów z liczbą dzieci 141 na lewym brzegu, Pienki i Laski z liczbą 72 dzieci na prawym brzegu. Połączenie daje szkołę V klasową, rozdział daje III klasową i słabą II klasówkę. Obwód szkolny Strobin w gminie Konopnica obejmuje pięć miejscowości, z tych Strobin z liczbą dzieci 98 leży na prawym brzegu, reszta wiosek z liczbą 119 dzieci na lewym brzegu. Połączenie daje szkołę V klasową, w przyszłości VI klasową, rozdzielenie dałoby dwie szkoły dwuklasowe.

Oprócz tych dwóch tak zwanych większych rzek jest na terenie powiatu wieluńskiego jeszcze dziewięć małych strumieni i potoków, które dzięki swej krótkości małej ilości wody nie wchodzą niemal w rachubę jako przeszkody przy ustalaniu sieci szkolnej. Najdłuższy z nich Oleśnica (35 klm.) przepływa gminy Mokrsko, Kurów, Wydrzyn, Starzenice, Skrzynno, Łużyca długa na 30 klm. połowę swej długości przepływa w gminach Kuźnica Grabowska i Skrzynki. Inne potoki wahają w granicach 8—20 klm. Występują w gminach Praszka dwa, Chotynin jeden, Radoszewice, Kiełczygłów, Konopnica jeden, Galewice dwa, Dzietrzkowice jeden.

Znaczną przeszkodę w projektowaniu sieci szkolnej tworzą zwarte obszary leśne, które występują w gminach Skrzynno, Skrzynki, Starzenice, Radoszewice, Galewice, Lututów, Kuźnica Grabowska, Działoszyn, zajmując połowę lub ⅓ obszaru tychże gmin, mniejsze obszary są w gminie Konopnica ¼, Mierzyce ⅕, Praszka ⅙, Siemkowicze ⅕, Skomlin ¼ obszaru, pozostałe gminy w liczbie 11 mają lasów mało, pięć z nich mogą uchodzić za bezleśne. Łącznie obszary leśne w powiecie wieluńskim wynoszą około 460 klm.², t. z. 22% obszaru. Przeważnie lasy zajmują taką przestrzeń między wioskami, że droga wynosi więcej niż 3 klm. Zmniejszenie stopnia organizacyjnego nastąpiło w gminie Lututów przez utworzenie obwodu szkolnego w Hucie (133 dzieci) i w Chojnach (99 dziec), droga bowiem 3 klm. wynosząca, przechodzi na przestrzeni przeszło 1 klm. przez las. Podobnież w gminie Siemkowice utworzono obwody szkolne

w Chorzewie i Dylewie, zamiast wspólnego w Tuszynie, bo między Tuszynem a Chorzewem jest droga przez las długości 1½ klm. Lesistość gminy Skrzynno zadecydowała o stworzeniu obwodów Skrzynno (IV), Wielgie (III), Dębice (I), zamiast Skrzynno, Wielgie przez podział Dębca w ten sposób, by Dębice (19 dzieci) przyłączyć do Wielgiego, Piskornik (39 dzieci) do Skrzynna, przez to otrzymalibyśmy szkołę V i VI-klasową. Zwarta przestrzeń leśna nie pozwala na połączenie powyższe, aczkolwiek drogi między wsiami nie przekraczają 2 klm.

• Innych przeszkód naturalnych jak wzgórza końcowe Jury krakowsko-wieluńskiej, bagna, wody stojące nie brano w rachubę przy projektowaniu obwodów szkolnych, są bowiem mało znaczące lub niema ich wcale.

Przeszkody sztuczne jak tory kolejowe nie odgrywają niemal żadnej roli, jedyna linja kolejowa przecinająca powiat, biegnąca z Poznania do Krakowa przechodzi w ten sposób, że 13 obwodów szkolnych rozmieszczonych jest równomiernie po obydwóch stronach, pięć zaś jest przeciętych, lecz liczba dzieci, która musi przechodzić przez tor jest minimalna. Kolejki wąskotorowe tembardziej nie wschodzą w rachubę jako przeszkody. Naogół zabezpieczenia przejść przez tory są dostateczne.

Oprócz przeszkód komunikacyjnych, które w projekcie sieci szkolnej z r. 1919 odgrywały poważniejszą rolę, a które w obecnym projekcie znacznie zredukowano, odgrywały rolę, bardzo poważnego czynnika, powodującego podział powiatu na odosobnione tereny szkolne, granice administracyjne i to nietylko większych jednostek — powiatów i województw, lecz i granice jednostek najmniejszych: gmin i miast.

W projekcie r. 1919 granic powiatu nie przekroczono ani razu, obecnie połączono Kiełczygłówek, gm. Kiełczygłów nietylko z Kruszyną w gminie Radoszewice, ale z Aleksandrowem i Dąbrówką Kobylańską w powiecie łaskim, dzięki czemu powstał obwód ze szkołą IV-klasową zamiast dwóch II-klasówek. Przez dołączenie Zalas z powiatu łaskiego do Huty Kiełczygłowskiej umożliwiono 23 dzieciom korzystanie ze szkoły III, w niedalekiej przyszłości IV-klasowej. Zalasy są oddalone od Huty Kiełczygłowskiej o 1.6 klm., podczas gdy w powiecie łaskim do punktu, który mógłby być dlań obwodem szkolnym jest przeszło 3 klm. Podgrabów w gminie Skrzynki z liczbą 14 dzieci przyłączony formalnie do Skrzynek, oddalonych o 3,2 klm. ma tylko 1 klm. do Grabowa w powiecie kępińskim, przyłączony tamże nie zmniejszy wcale stopnia organizacyjnego VI-klasowej szkoły w Skrzynkach. Brak danych o liczbie w Grabarzach w powiecie częstochowskim nie pozwala na razie ustalać obwodu, któryby powstał przez połączenie obwodu Kabaty w gminie Działoszyn z Grabarzami, możliwość tę należy jednak wziąć pod uwagę, stopień organizacyjny szkoły wzrośnie zapewnie z II na III-klasówkę.

Na terenie powiatu wieluńskiego już w 1919 roku dość często przekraczano przy projektowaniu obwodów szkolnych granice gmin, ograniczono się jednak do przekroczenia granic sąsiadujących ze sobą gmin wiejskich, nie łączono wsi i miast, licząc się widocznie z powszechnym objawem separatyzmu miast do otaczających wsi. I tak w 1919 r. w 20 wypadkach łączono miejscowości leżące w dwóch sąsiadujących ze sobą gminach, w dwóch wypadkach obwody obejmowały wioski leżące w 3-ch gminach. Projekt obecny uwzględnia 29 połączeń sąsiadujących wiosek z różnych gmin, z tego dwa wypadki dotyczą miasta Wielunia i Wieruszowa, 27 połączeń wioskowych, wśród tychże jest jeden obwód, którego części składowe leżą w czterech gminach.

W projekcie obecnym granice administracyjne, są niemal zupełnie pominięte, wytworzenie obwodu szkolnego, wysoko zorganizowanego, było głównym celem. Tylko wtedy, gdy warunki wytworzenia odpowiedniego obwodu były identyczne, kierowano się granicami administracyjnemi dla ułatwienia Dozorom i Radom szkolnym administrowania szkołami i prowadzenia rachunkowości.

Ze względów utylitarnych, aby dozór szkolny miał odpowiedni kontakt z urzędem gminnym, starano się z siedziby tegoż urzędu zrobić równocześnie ośrodek obwodu szkolnego. Na 25 gmin wiejskich w 22 gminach ośrodek obwodu pokrywa się z siedzibą urzędu gminnego. Przeważnie dało to dobre rezultaty, w 11 wypadkach VII-klasowe szkoły, w pięciu wypadkach VI-kl., w trzech wypadkach V-kl., w jednym wypadku IV-kl., w dwóch natomiast tylko III-kl. Trzy gminy mają siedzibę obwodów szkolnych poza siedzibą urzędu gminnego, w gminie Chotynin, Chotynin wcielony został do Bolesławca, w gminie Praszka urząd gminny jest na terenie miasta Praszki, które ma dwie VII-klasowe szkoły. W gminie zaś Starzenice, same Starzenice należą do obwodu szkolnego w Masłowicach, dzięki czemu zdołano utworzyć obwód obejmujący 263 dzieci, podczas gdy umieszczenie ośrodka punktu szkolnego w Starzenicach rozbiłoby obwód obecny na dwa obwody z natury rzeczy o niższym stopniu organizacyjnym.

IV. Kwestja położenia punktów szkolnych.

Aby osiągnąć główny cel sieci szkolnej, t. z. skupienie największej liczby dzieci, których istnienie uzasadnia typ szkoły wysoko zorganizowanej, trzeba szukać dogodnego punktu na wzniesienie budynku. Mała stosunkowo liczba budynków własnych i to przeważnie nie wystarczających pod względem ilości sal szkolnych i małej powierzchni tychże sprawia, że istniejące budynki nie krępują zbytnio przy obieraniu punktu pod przyszły budynek szkoły wysoko zorganizowanej.

Zagadnienie, gdzie należy wyznaczać miejsce na szkoły, da się rozwiązać dwojako, albo przeważa zdanie, że szkoła powinna być we wsi największej, lub też może być między wsiami, by do pewnego stopnia wyjść niejako naprzeciw dzieciom, które zdaleka muszą podchodzić do szkoły. W projekcie z 1919 roku umieszczono szkoły wyłącznie w obrębie miejscowości. Obecnie wobec możliwości osiągnięcia naogół szkół wysoko zorganizowanych i skupienia większej ilości sił nauczycielskich, obawa przed umieszczeniem szkoły na odludziu nie wchodziła w rachubę.

Na szeregu przykładów zilustruję to zagadnienie.

C h r ó ś c i n w gminie Chotynin tworzy jeden obwód szkolny z Golą w gminie Dzietrzkowice, odległość między nimi wynosi 3 klm., droga prowadzi przez las. Przyszły budynek szkolny należy wznieść na południowo-wschodnim krańcu wsi blisko lasu, wtedy odległość maksymalna wyniesie 2½ klm., w przeciwnym razie Gola nie mogłaby ustawowo korzystać ze szkoły w Chróścinie, sam Chróścin zamiast IV-klasowej szkoły miałby II-klasową, Gola wchodziłaby w skład obwodu Wójcin, który sam w sobie ma ilość dzieci na szkołę VII-klasową.

C z a s t a r y, mające szkołę VII-klasową, obejmują obwodem 12 osiedli ludzkich, muszą punkt szkolny posiadać w środku północnej części, bo wtedy droga dla osiedli Jaśki i Stępna nie przekroczy 3 klm. Wcielenie do obwodu dzisiejszej szkoły we wsi Kniatowy jest konieczne i łatwe.

R a c i s z y n z VI-klasową szkołą leży w oddaleniu 1 klm. od Działoszyna, gdzie jest VII-klasowa szkoła, osobny obwód konieczny ze względu na Żalesiaki wieś, kolonję i folwark, które oddalone między sobę o 3 kilometry mogłyby uzyskać szkołę tylko I-klasową, podobnie byłyby upośledzone Lisowice. Wzniesienie budynku szkolnego na wschodnim krańcu Raciszyna ułatwi tym wioskom dostęp do szkoły.

S z c z y t y z szkołą IV-klasową mogłyby należeć do Działoszyna, lecz wtedy maleńka zresztą kolonja Błażkowizna zostałaby bez szkoły.

K a b a t y skupiające 6 miejscowości w szkołę II-klasową mają warunki bardzo skomplikowane. Żadna wioska niema tyle dzieci, ile potrzeba do utworzenia choćby I-kl. szkoły, chcąc zaś wytworzyć dla nich możliwie dobre warunki należy budynek szkolny wznieść między Kabatami a Drabami, bliżej drugich. Przed przystąpieniem do budowy powinny być przeprowadzone specjalne badania warunków terenowych.

D z i e t r z k o w i c e łączące jedenaście miejscowości w szkołę VI-klasową, mają rozpiętość obwodu na 5 klm., budynek szkolny należy wznieść na półkilometrowej wolnej przestrzeni między wsią a kolonją Dzietrzkowice.

Ł u b n i c e muszą ustalić punkt szkolny w północnej swej części, by zbliżyć szkołę do Ludwinowa i udogodnić dostęp dzieciom ośmiu wiosek, co da w rezultacie stopień V-klasowej szkoły.

G a l e w i c e z projektowaną VII-klasową szkołą skupiają 17 osiedli, komasują cztery dzisiejsze szkoły Galewice II-kl., Niwiska I-kl., Osowę I-kl., Kuzaj I-kl., aby to jednak przeprowadzić, należy wznieść budynek szkolny w części południowej Galewic w miejscu, gdzie się schodzą drogi z Galewic, Osowej i Zmyślonej.

B i a d a s z k i skupiają liczbę dzieci potrzebną dla zorganizowania szkoły VI-klasowej z jedenastu miejscowości. Biadaszki same mają 72 dzieci, inne wioski od 7—37 dzieci, połączenie zatem konieczne, aczkolwiek trudne. Budować nowy gmach szkolny należy na wschodnim krańcu wsi, by go zbliżyć do wsi Kalety i Zataje z gm. Lututów, na odległość 3 klm., przez co osiągnie się też zbliżenie do Foluszczyków w gminie Skrzynki i Lemiesz w gminie Kuźnica Grabowska. Obwód szkolny Biadaszki wkracza na teren czterech gmin, chcąc go w niedalekiej przyszłości zrealizować, dać uchylającym się dotychczas dzieciom — naukę, należy przeprowadzić wśród ludności tego obwodu celową propagandę, pouczyć ją, że tylko przez połączenie wszystkich drobnych wiosek w jeden obwód szkolny uzyskają możność uczenia swych dzieci i to w szkole wysoko zorganizowanej.

O s t r ó w e k obejmuje dziesięć osiedli, co daje w rezultacie szkołę V-klasową. Budowa szkoły na krańcu Ostrówka od strony Kask pozwoli na komasację, inaczej musiałyby istnieć dwie szkoły II-klasowe.

P o p o w i c e skupiają 6 miejscowości całkowicie i ⅓ wsi Grębień. Obwód nieco skomplikowany, połączono bowiem dwie duże wsi Popowice, Kadłub i dodano ⅓ Grębienia, który sam mógłby mieć szkołę III-klasową, a podzielony między Popowice i Pątnów umożliwi utworzenie dwóch szkół VII-klasowych. Rozpiętość dróg w linji łamanej wynosi Kadłub—Popowice 6 klm., Kadłub — ⅓ Grębienia 5½ klm. Budynek dla tego obwodu musi stanąć na przecięciu dróg przez Popowice i z Kadłuba do Józefowa z lekkiem przesunięciem o jakie 100 metrów na północ. Wtedy najdalsze domy trzech wsi będą miały mniej oddalenia od punktu szkolnego niż 3 klm.

P ą t n ó w z sześciu osiedlami może mieć szkołę VII-klasową po wcieleniu ⅔ Grębienia. O ile Popowice w najbliższej przyszłości mogłyby się pozbyć dzieci z Grębienia, mając własny materjał na szkołę VII-klasową,

to Pątnów plus Grębień dają dopiero szkołę VII-klasową. Budynek należy wznieść przy szosie pod Pątnowem, wysuwając go na jakie 200 metrów w stronę południową.

Skoczylasy skupiają trzy miejscowości w obwód szkolny mający II-klasówkę, a i to da się osiągnąć pod warunkiem wybudowania szkoły na południowym krańcu wsi i usypania grobelki między Skoczylasami a Ławianami.

Kiełczygłówek skupia 6 wsi, w tem 2 z powiatu łaskiego. Aby ten cel osiągnąć, należy budynek szkolny szkoły IV-klasowej umieścić na zachodnim końcu wsi, na załamaniu drogi, by najdalsze domy Dąbrowy Kobylańskiej zbliżyć na odległość 2.8 klm.

Huta Kiełczygłowska skupia 5 wsi, w tem Zalasy z powiatu łaskiego. Budynek dla szkoły III-klasowej należy wznieść na załamaniu dróg między Hutą a Pierzynami i Dąbrową tuż przy ostatnich domach Huty.

Strobin skupia pięć wsi w szkołę narazie V-klasową, wkrótce w VI-klasową. Obwód ten może być zrealizowanym tylko przez budowę mostu na Warcie, bez tego musiałoby nastąpić rozbicie na dwie szkoły II-klasowe. Budynek należy wznieść koło dworu w Strobinie, nad Wartą.

Kurów VI-klasowa szkoła, obejmuje 11 miejscowości, obwód normalny. Zmiana w porównaniu z projektem z 1919 roku ta, że oddzielono Turów, który połączono z Chotowem w gminie Mokrsko, dzięki czemu zamiast szkół VII-kl. i III-kl., osiągnięto VI- i V-klasowe szkoły.

Klon V-klasowa szkoła, obejmuje 8 miejscowości, obwód pozornie normalny, odległości nie przekraczają nigdzie 3 klm., ale teren cały lesisty, podmokły. Podział obwodu na dwa zmniejszyłby stopień organizacyjny na dwie II-klasowe, bo Folusz skupiłby 89, Klon 122 dzieci, przyczem ponieważ charakter terenu nie uległby zmianie i ⅔ dzieci miałyby do przebycia taką samą drogę — byłby bezcelowy.

Piaski. V-klasowa szkoła dla pięciu wiosek łączy w sobie dwie dotychczasowe w Augustowie i Popielinie. Po wybudowaniu szkoły blisko zachodniego końca Piask największa odległość domów w Popielinie wynosić będzie 2 klm.

Dobrosław. IV-klasowa szkoła dla 8 wiosek i kolonji jest obwodem dość skomplikowanym, dzięki mokrym łąkom, leżącym między Dobrosławiem a Łękami, które trzeba z północnej strony obchodzić. Budynek szkolny winien stanąć w miejscu, gdzie droga z Łęk łączy się z drogą przechodzącą przez Dobrosław.

Pichlice skupiają 13 wiosek w obwód o V-klasowej szkole. Budynek szkolny należy wybudować w odległości pół klm. od punktu, gdzie między częściami Pichlic schodzi się 5 dróg, to udostępni szkołę w Zdzierszczyźnie, która wtedy uzyska 3 kilometrową odległość od punktu szkolnego.

Mierzyce ze szkołą VII-klasową dla pięciu wsi muszą mieć budynek szkolny na północnym krańcu Mierzyc, na przecięciu się dróg, by umożliwić przyłączenie Strug, które wtedy będą miały od 1½—3 klm. oddalenia od szkoły.

Toporów — VI-klasowa szkoła dla czterech wsi. Wieś Ogroble, licząca 33 dzieci, leży 3 klm na południe od mostu, łączącego Toporów i Kamion, do punktu szkolnego, który winien być między Toporowem a Przywozem, droga wyniesie wtedy 4 klm. Droga w linji powietrznej przez Przywóz prowadzi przez Wartę w miejscu, które trzebaby przepływać łódką. Droga ta wynosi 2½ klm.

B o b r o w n i k i tworzą obwód rozciągnięty na przestrzeni 5½ klm. ośrodek skupia do 60 dzieci, reszta mieszka na samych kończynach w Jarzębiu i Sensowie, które np. liczą po 13 dzieci. Obwód skupia pięć wiosek, ma II-klasową szkołę.

Z a ł ę c z e M a ł e tworzą obwód bardzo skomplikowany, lecz konieczny, bo zamiast VI-klasowej szkoły skupiającej dwanaście wiosek, byłyby dwie szkoły II i III-klasowe. Przez wybór punktu pod budowę szkoły w zachodniej stronie Załęcza Małego wszystkie wioski są zamknięte w promieniu 3 klm. Załęcze Wielkie, które ma drugie z kolei największe skupienie dzieci (73), oddalone jest o 2—2½ klm.

N a r a m i c e. Budowa szkoły na wschodnim krańcu wsi ułatwi dostęp do szkoły dzieciom z Wiktorowa i Gór Świątkowskich, które mają obecnie odrębne szkoły, i powstanie szkoły VI-klasowej, z czasem VII-kl. dla 8 wiosek.

B i a ł a. Obwód ten powstał ze scalenia szkoły w Białej i Brzozic, która jest oddalona od pierwszej o 2½—3 klm. Budowa szkoły w czworoboku dróg na południe od kościoła znacznie skróci tę drogę i umożliwi powstanie szkoły VII-klasowej dla 10-ciu osiedli.

S w o b o d a. V-klasowa szkoła dla dziewięciu wiosek powstaje z dwóch obecnie istniejących obwodów I i II-klas. szkół. Budynek winien stanąć w połowie drogi na 1.8 klm. długiej między zachodnim końcem Swobody a Bielawami, wtedy 90 proc. dzieci będzie miało drogę do 2 klm.

Ł y s k o r n i e. VII-klasowa szkoła dla 12 wiosek. Obwód ten powstaje z dwóch szkół IV-klasowych projektowanych w 1919 r. a trzech obecnych (II, I, II), możliwy do zrealizowania przy celowem budowaniu szkoły w oddaleniu około 150 m. od kościoła w stronę Młynisk.

S t r o j e c. VII-klasowa szkoła dla 12 wiosek. Najdogodniejszy punkt pod budowę w widłach dróg w stronę folwarku Raczyzna.

W y g i e ł d ó w. IV-klasowa szkoła dla czterech wsi. Obwód ma kształt wydłużony ze względu na położenie wszystkich wiosek nad prawem brzegiem Prosny. W r. 1919 projektowano dwie szkoły III-klasowe, jedną w Wygiełdowie, drugą w Brzezinach. Obecnie Brzeziny włączono do obwodu Strojec, dzięki czemu mogła tamże powstać szkoła VII- klasowa. Wioskę Prosnę natomiast połączono z Wygiełdowem. Punkt szkolny winien być na zachodnim końcu Wygiełdowa, by dzieci najdalszych domów Szyszkowa miały 2½ klm do szkoły. Prosna trzy razy mniejsza będzie miała około 2 klm. oddalenia.

K o w a l e. Budynek winien stanąć na północnym końcu lewego rzędu domostw, wtedy najdalsza droga dzieci 3 wiosek nie przekroczy 2 klm., i będzie zorganizowaną szkoła VII-klasowa.

R a d u s z y c e. W r. 1919 proponowano dwie III klasowe szkoły w Nowej Wsi i Raduszycach, wzniesienie jednak budynku przy szosie poza Raduckim folwarkiem w stronę Nowej Wsi pozwoli na utworzenie obwodu obejmującego jedenaście osiedli ze szkołą VII-klasową.

D r o b n i c e. V-klasowa szkoła dla pięciu wiosek. Obwód ten łączy w sobie dwa obecne z dwoma szkołami I-klasowemi, aby jednak obwód ten był realnym, potrzebny jest most, który winien przecinać Wartę pod Bugajem. Budynek winien stanąć na lewym wynioślejszym brzegu Warty.

D a l a c h ó w. Wzniesienie budynku szkolnego w oddaleniu około 600 mtr. od szosy na zachód zbliży dzieci z Lachowskiego i Janinowa na odległość 2½klm, umożliwi połączenie 5 wiosek i utworzenie szkoły VI kl.

D y l ó w. Obwód bardzo trudny, prawdopodobnie nie realny. Osiem miejscowości wchodzących do obwodu dylewskiego leży w rozpięciu 4 klm,

tak że szkołę należałoby budować w czystem polu, daleko od osad ludzkich, między Wręczycą a Dylowem, co prawdopodobnie przez długie lata nie znajdzie odpowiedniego uznania i odwlecze utworzenie szkoły IV-klasowej.

D ę b i c z e. III-klasowa szkoła dla 3 wiosek. Ze względu na rozpięcie drogi między Dębiczami a Brzezinami ponad 3½ klm. budynek szkolny należy wznieść na południowym końcu wsi Dębicze, zwłaszcza, że droga cała wiedzie przez las. Brzeziny nawet z Kiełpinem nie mają liczby dzieci potrzebnej na zorganizowanie szkoły I-klasowej. Utworzenie nowego obwodu z ośrodkiem w Brzezinach przy zostawieniu Dębicz samych zmniejszyłoby stopień organizacyjny tamże i nadwyrężyło w Węglewicach, skąd odpadłyby Pląsy oraz Folusz. W rezultacie powstałaby jedna I-klasówka więcej.

S o k o l n i k i. Zamiast dwóch szkół III i IV w Sokolnikach i Kopaninach można utworzyć szkołę VII-klasową przez wybranie punktu pod budowę gmachu szkolnego w klinie dróg na zachodnim końcu wsi.

S i e n i e c. Zamiast dwóch szkół najwyżej II-klasowych może powstać obwód ze szkołą IV-klasową, łączący dziatwę 8 wiosek, przez wybudowanie budynku szkolnego na wschodnim krańcu wsi.

W y d r z y n. V-klasowa szkoła dla sześciu osiedli. Nowy budynek o 3 salach jest za szczupły, należy go rozszerzyć. Wygodniej byłoby dla Raczyna i Opojenic, gdyby był wybudowany o ½ klm na południe od obecnego punktu.

W tych 40 wypadkach pewne wyjaśnienie przyczyn, dlaczego dokonano takich a nie innych połączeń, było potrzebne, pozostałe obwody szkolne są same w sobie proste, jasne i prawdopodobnie każdy, ktoby do wykreślenia tychże przystąpił, mając na względzie osiągnięcie możliwie wysokiego w granicach obowiązujących ustaw — stopnia organizacyjnego, wykreśliłby identyczne obwody.

Znaczne zaludnienie, duża liczba większych wiosek, sprawiają, że na terenie powiatu wieluńskiego, duże miejscowości są z reguły predestynowane na punkty szkolne.

Istniejące szkoły są w odpowiednich wsiach pozakładane, chodzi jedynie o wybór punktu, gdzie ma stanąć budynek szkolny. Zachodzi tylko jeden wypadek wyboru na ośrodek szkolny innej wsi, a mianowicie w obwodzie Dylów w gminie Siemkowicze szkoła istnieje w Lipinie, projektowana ma stanąć między Dylewem a Wręczycą, które mają więcej dzieci.

Obwód szkolny w powiecie wieluńskim wynosi 16.2 klm.², większy jest zatem od projektowanego w 1919 r. (14.59) o 1.43 klm²., w ślad zatem poszło zwiększenie liczby dzieci na jeden obwód z 230.5 na 243.6 t. z. plus 12.9 dzieci. Różnica zatem nie zbyt wielka, świadcząca o bardzo skrupulatnem opracowaniu sieci w r. 1919. Trzeba przytem wziąć pod uwagę okoliczność, że spis miejscowości był niekompletny, może na wolnych napozór przestrzeniach mieszkały dzieci, które pominięto.

Obwody szkolne, z podziałem na grupy według zaludnienia dziećmi przedstawiają się następująco:

	Miasta i wsie posiadające dzieci:									
	—40	41—60	61—100	101—150	151—200	201—250	251—300	301—600	ponad 600	Ogółem
Obwodów	—	2	5	21	23	26	19	29	5	130

Same miasta mają szkół sześć, z tych cztery należy do grupy liczącej ponad 600 dzieci, dwie do grupy od 301—600. Reszta szkół należy do wsi, względnie osad o charakterze miasteczek, z których jedna liczy dzieci ponad 600, inne są w grupie 301—600 dzieci. Skupień wielkich ponad 600 dzieci jest zatem pięć, trzy w Wieluniu, jedno w Wieruszowie, jedno w Działoszynie, są to punkty uprzywilejowane, będą miały zawsze zapewnioną odpowiednią liczebność najwyższych oddziałów. W Wieluniu np. rozpoczynają budowę szkoły bliźniaczej, która skupi dwa obwody po 650 dzieci, co da skupienie 1300 dzieci. We wszystkich tych pięciu wypadkach istnieją warunki na stworzenie bardziej doskonałych wspólnych urządzeń i większego zróżniczkowania nauczania.

Na terenie powiatu wieluńskiego dzięki zaznaczonemu już kilkakrotnie dużemu zgęszczeniu ludności, zwłaszcza w pewnych połaciach tegoż powiatu, występują obok siebie szkoły VII klasowe grupami po dwie lub więcej w bezpośredniem sąsiedztwie. Takie sąsiedztwo ułatwia w dużej mierze współpracę nauczycielstwa, pozwala na skupienie sił fachowych, które wzajemnie między sobą wyszkalają się w metodach pracy i skutecznie mogą dopomagać siłom mniej przygotowanym w zakresie poszczególnych przedmiotów, których jednak uczyć muszą. Takie zbliżenie szkół wysoko zorganizowanych pozwala na tworzenie pracowni, które wzajemnie mogą sobie służyć, oddając wielkie korzyści dziatwie i nauczycielstwu. Przykładów na terenie powiatu wieluńskiego jest dużo. W gminie Działoszyn oprócz Działoszyna, który ma szkołę VII-klasową o 657 dzieciach, w odległości 4 klm. będzie VII-klasowa szkoła w Trębaczowie o 352 dzieciach, a w oddaleniu 1½ klm. VII-kl. rozwojowa w Raciszynie, mająca dziś 258 dzieci, a w 1932/3 — 342 dzieci.

W gminie Dzietrzkowice obok VII-kl. szkoły w Wójcinie o 372 dzieciach będzie szkoła rozwojowa w Dzietrzkowicach, mająca dziś 267 dzieci, a w r. 1932/3 — 335 dzieci. Odległość między niemi wynosi 5 klm., przyczem w środku leży obwód V-klasowej szkoły w Łubnicach.

W gminie Kamionka są proponowane dwie VII-klasowe szkoły w Popowicach i Pątnowie, których oddalenie od siebie będzie wynosiło 4.3 klm.

W gminie Mokrsko oddalenie punktów szkolnych dwóch VII-klasowych szkół w Mokrsku i Krzyworzece wynosi 5 klm.

W gminie Naramice oddalenie punktów szkolnych dwóch VII-klasowych szkół w Białej i Łyskorni wynosi 4.8 klm., trzecia szkoła rozwojowa w Naramicach, mająca dziś dzieci 277. a w 1932/3 — 309 oddaloną jest od Białej o 5 km., od Łyskorni o 6 km., pozostała szkoła w Swobodzie o typie V/VI oddalona jest od Naramic również o 5 klm.

W gminie Praszka skupienie dzieci w wieku szkolnym jest tak wielkie, że oprócz dwóch szkół VII-klasowych w mieście Praszka, jest VII-klasowa szkoła w Strojcu, punkt szkolny oddalony o 4.8 klm., VII-klasowa szkoła w Kowalach w oddaleniu o 3.6 klm., wreszcie rozwojowa w Przedmościu, mająca dziś 252 dzieci, a w 1932/3 — 311 dzieci, oddalona jest od Praszki o 5klm, a od punktu szkolnego w Kowalach o 3.9 klm.

W gminie Radoszewice występują trzy duże szkoły, dwie VII-klasowe w Osjakowie i Raduszycach, oddalone od siebie o 4 klm, oraz rozwojowa w Radoszewicach, mająca dziś 297 dzieci, a w 1932/3 — 329 dzieci, która oddalona jest od Osjakowa o 6 klm.

W gminie Rudniki szkół VII-klasowych jest cztery i jedna rozwojowa w Dalechowie, mająca obecnie 266 dzieci, a w 1932/3 — 343 dzieci. Odległości tych szkół są następujące: punktu szkolnego w Rudnikach od punktu szkolnego w Jaworznie 3.6 km., od Rudnik do Cieciułowa 4.2 klm.,

od Rudnik do Żytniowa 4 klm. i tyleż z Rudnik do Dalachowa. Oddalenia wzajemne między sobą są również minimalne, oddalenie Jaworzna od Cieciułowa wynosi 3.4 klm, Cieciułowa od Żytniowa 4 klm.

V. Możliwości rozwojowe sieci szkolnej w przyszłości.

Tutaj chciałbym omówić dwa zagadnienia, po pierwsze, czy obecnie opracowana sieć szkolna nie może już ulec zmianie, po drugie, jakie zastosowanie może znaleźć na terenie pow. wieluńskiego idea szkół filjalnych dla młodszych dzieci.

Ustawa o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych z dnia 17. II. 1922 zabrania czynienia jakichkolwiek odchyleń od zwykłych norm zależności stopnia organizacyjnego szkoły od liczby dzieci i odległości, która nie może przekraczać 3 klm. Oderwane wypadki muszą być odpowiednio przygotowane, omówione z rodzicami dzieci, by ewentualny projekt maksymalny nie został potem przekreślony przez literę prawa. Dzięki temu nawet w gęsto zaludnionym powiecie nie we wszystkich gminach można było utworzyć obwód VII-klasowej szkoły. O ile w gminie Rudniki szkół takich jest cztery, a będzie pięć, to zupełnie niema warunków na szkołę VII-klasową w gminach: Chotynin, Konopnica, Kurów, Kuźnica, Grabowska, Skrzynno, lub będą dopiero za kilka lat. W gminach tych dominuje typ szkoły średnio zorganizowanej, a mianowicie:

szkół	VI	klasowych	jest	3	w	1932/3	będzie	6
„	V	„	„	6	„	„	„	6
„	IV	„	„	8	„	„	„	6
„	III	„	„	4	„	„	„	2
„	II	„	„	2	„	„	„	1
„	I	„	„	1	„	„	„	1

Dwie natomiast szkoły, obydwie w gminie Skrzynno uzyskają stopień organizacyjny szkół VII-klasowych.

Wobec tego, że szkolnictwo powszechne winno stać na straży równego prawa wszystkich dzieci do wykształcenia i dążyć do zapewnienia wszystkim dzieciom szkół możliwie jednakowej wartości, należy robić wysiłki, by przez dalszą komasację obwodów szkolnych podnieść stopień organizacyjny szkół, a odstępstwa od wymagań ustawowych wyrównać udogodnieniami natury pochodnej, t. z. tworzeniem burs, domów noclegowych, a przedewszystkiem przez zorganizowanie dowożenia dzieci. Przy tej okazji można poddać szczegółowej analizie zagadnienie, czy koszty dowożenia dzieci nie byłyby mniejsze, niż koszty budowy większej ilości budynków przy niższym stopniu organizacyjn. i czy nie pociągnęłoby to i zmniejszenia ilości sił nauczycielskich. Wysiłek dalszy w kierunku scalenia obwodów szkolnych mógłby przybrać konkretne formy w następujących wypadkach:

Dwa sąsiadujące ze sobą obwody, Żdżary w gm. Chotynin, mające warunki na V-klasową szkołę przy 211 dzieciach, mogą być połączone z Radostowem, gdzie winna być szkoła II-klasowa z 116 dziećmi. Połączenie da szkołę VII-klasową z liczbą 327 dzieci. Wieś Żdżary ma rozpięcie pod względem długości 4.6 klm. w kierunku mniej więcej z zachodu na wschód, przyczem część leży na północ od głównej ulicy, oddalenie najdalszych domów dochodzi do 1½ klm. Radostów leży wzdłuż dwóch ulic, z których jedna ma 3 klm., druga 2 klm długości. Największe rozpięcie między zachodnim końcem Żdżar a wschodnim Radostowa wynosi do 7 klm.

Wybudowanie budynku szkolnego w Żdżarach w oddaleniu 1½ klm. od wschodniego krańca wsi dałoby możność skupienia dzieci całych Żdżar i 4/5 dzieci z Radostowa, około zaś 25 dzieci miałoby drogę do szkoły dalszą niż 3 klm. Propaganda wśród rodziców podjęta przez Inspektora szkolnego i nauczycielstwo winna doprowadzić do potrzebnego kompromisu.

W gminie Galewice sąsiadują ze sobą obwody Cieszęcin ze szkołą IV-klasową z 171 dziećmi i Osiek ze szkołą V-klasową z 245 dziećmi. Połączenie obydwóch obwodów dałoby szkołę VII-klasową z 416 dziećmi. Wieś Osiek ma długości 3.4 klm., oddalenie wzajemne tych wsi wynosi 1½ klm., przyczem Cieszęcin jest osiedlem zwartem. Budowa szkoły w Osieku przy dworze pozwoliłaby skupić dziatwę Osieka, Tokarzewa, Cieszęcina, Kostrzew w liczbie 386, dziatwa natomiast ze Sopla i Porwał w liczbie 30 musiałaby odbywać drogę do 4 klm. Dowożenie dzieci mogłoby tu znaleźć wdzięczne zastosowanie.

W gminie Rudniki obwód szkolny Błonie oddalony o 3 klm. od Rudnik mógłby ze swej liczby 160 dzieci oddać szkole VII-klasowej w Rudnikach około 130 dzieci. Upośledzonym zostałby zachodni kraniec Błoń (17) i Lampowizna z liczbą 13 dzieci, które miałyby drogę dłuższą niż 3 klm.

Obwód Dylów w gminie Siemkowicze, o którym wypowiedziałem się, iż jest trudny do zrealizowania może znaleźć odmienne rozwiązanie przez rozbicie go na dwie części i włączenie obydwóch do sąsiednich obwodów szkolnych w powiecie radomskowskim. I tak Dylów wieś, kol. i folwark oraz Piekiełko z 59 dziećmi można włączyć do VII- klasowej szkoły w Pajęcznie, która odaloną jest o 2½ klm, a wtedy łączna liczba dzieci wyniesie w Pajęcznie 456. Lipina, Wręczyca, Podgórze z liczbą 100 dzieci mogą być połączone z Białą Szlachecką w gminie Rząśnia w powiecie radomskowskim, a wtedy tamtejszy obwód, liczący 253 dzieci wzrośnie na 353 dzieci. Pokrzywdzonem zostanie jednak osiedle Tuszyn z sześciorgiem dzieci, które oddzielone od Dylewa musiałoby być włączonem do Chorzewa, uzyskując dostęp do szkoły VII-klasowej, ale zwiększenie drogi do 3½ klm.

Obwód szkolny Niedzielsko ze szkołą III-klasową możnaby wcielić do Wielunia, przez co 100 dzieci uzyskałoby dostęp do szkoły VII-klasowej, 22 z Urbanic mogłyby wtedy uczęszczać do obwodu Masłowice w gminie Starzenice, gdzie jest projektowaną szkoła VI-klasowa. Długość drogi wzrośnie dla dzieci z 2 klm. na 3 klm..

Reorganizacji wymagałby też obwód Drobnice ze względu na brak mostu na Warcie. Zamiast zaprojektowanego obecnie obwodu z V-klasową szkołą możnaby Drobnice z Bronisławowem zostawić same z III-klasową szkołą na lewym brzegu Warty, Pieńki i Laski natomiast połączyć z obwodem Mokre w gminie Siemkowicze, wskutek czego liczba dzieci tegoż obwodu ze 129 wzrośnie na 201, to znaczy wyrówna niedobór, jaki powstał w obniżeniu stopnia organizacyjnego w Drobnicach.

Sumując te ewentualne poprawki w projektowaniu obwodów szkolnych, liczba dzieci w szkołach VII-klasowych wzrosłaby z 13.544 na 14,547, t. z. o 2,9 proc., w szkołach VI-klasowych o 22 dzieci, w szkołach V-kl. ubyłoby 456 dzieci, procent obniżyłby się na 19.7% t. z. o 1.2%, w szkołach IV-klasowych ubyłoby 331 dzieci t. zn. 1.1%, w szkołach III-klasowych ubyłoby 122 dzieci, t. z. 0.4%, w II-klasowych wreszcie 116 dzieci, t. z. 0.4%. Liczba obwodów szkolnych zmniejszyłaby się o 5, zostałoby 125 obwodów, z tego cztery uległyby scaleniu, jeden przestałby istnieć przez przyłączenie jego części składowych do obwodów w sąsiednim powiecie.

Dalsze ułatwienie dzieciom korzystania ze szkół wysoko zorganizowanych może być rozwiązane przez uwzględnienie szkół filjalnych. Już dotychczasowe doświadczenia dają bardzo wiele przykładów na terenie całego państwa, iż szkoły wysoko zorganizowane przyciągają do siebie dziatwę z obszaru znacznie przewyższającego promień 3 klm. odległości. Podobne zjawisko ma miejsce i na terenie powiatu wieluńskiego, co zilustruję szeregiem przykładów. Wprawdzie popieranie tego zjawiska wywołuje obawę dezorganizacji szkół przez wyludnianie się wyższych oddziałów, ale możnaby temu zapobiec przez ścisłe określenie warunków, kiedy można dwa lub trzy obwody ustosunkować do siebie w stosunku filjalnym i jaką ma być organizacja wewnętrzna tych szkół, względnie tej szkoły, bo logicznie powinna to być pod względem organizacyjnym jedna szkoła. Bardzo często stosunek filjalny może być traktowany jako zjawisko przejściowe, dopóki filje nie uzyskają warunków na stworzenie szkoły przynajmniej IV-klasowej, która może wypełnić zadanie ciążące na szkole wysoko zorganizowanej.

Ubocznie dla porównania warunków pracy w szkołach I, II, III—VII-klasowych i wiążących się z tem rezultatów, jakie można osiągnąć, podaję następujące zestawienie:

W szkole	VII kl.	VI kl.	V kl.	IV kl.	III kl.	II kl.	I kl.
1 oddział uczy się godzin	18	18	18	18	14	13	8
2 " " " "	21	21	21	21	16	10	8
3 " " " "	28	28	28	14	14	10½	9
4 " " " "	28	28	28	15	15	15	9
5 " " " "	30	30	10	10	10	15	
6 " " " "	30	15	10	10	10		
7 " " " "	30	15	10	10	10		
	185	155	125	99	90	63½	34

W szkole VII-klasowej każdy rocznik uczy się osobno, rocznik, oddział i nauczyciel pokrywają się. Już w szkole VI-klasowej następuje obniżenie warunków pracy szkolnej, wspólne prowadzenie szóstego i siódmego oddziału przy szerokim zakresie materjału sprawia nauczycielstwu takie trudności, że w 90% wypadków kierownicy uciekają się do tworzenia mało licznych oddziałów, kosztem przepełnienia oddziałów niższych. Bardzo trudno znaleźć w praktycznem zastosowaniu kombinację prowadzenia nauki z 5, 6, 7 oddziałem wspólnie w szkole V-klasowej.

W szkołach czteroklasowych już tylko pierwszy i drugi oddział uczą się odrębnie, trzeci z czwartym, piąty z szóstym—siódmym. Dalsze utrudnienie następuje w szkołach trzyklasowych, w których następuje połączenie pierwszego i drugiego oddziału w jednej izbie i w rękach jednego nauczyciela. Aczkolwiek warunki pracy są bardzo trudne, to dobrzy nauczyciele mając w III-klasowej szkole nie więcej jak 130 dzieci, potrafią osiągnąć cel zakreślony, programami nauki poszczególnych przedmiotów. W szkołach IV-klasowych można to samo osiągnąć przy maksymalnej liczbie 180 dzieci. Jeżeli jednak w szkole III-klasowej jest 200 dzieci, a w czteroklasowej ponad 250, wtedy trzeba zrezygnować

z bardzo wielu wymagań, jakie zakreśla cel nauki. W powiecie wieluńskim III-klasowa szkoła w Mieleszynie liczy 202 dzieci, w Żdżarach III-kl. ma 206 dzieci, w Parcicach III-kl. ma 227 dzieci, w Trębaczowie 219 dzieci, w Osieku 203, w Czajkowie 213, w Mierzycach 238, w Przedmościu 236, w Cieciułowie 258, w Komornikach 219, w Ożarowie 266, w Skrzynnie 205, w Sokolnikach 242, w Kaszkowicach 236. Wśród szkoł IV-klasowych są takie jak Siemkowicze z 253 dziećmi i Wierzchlas z 311 dziećmi. W szkołach takich nauczyciel się przepracowuje, pilny, sumienny zdziera się, mniej pilny opuszcza ręce i manieruje się. W szkołach tak przepełnionych nauczyciel z ulgą patrzy, gdy mu się pewna część dzieci absentuje.

W szkołach dwuklasowych obowiązuje nauka siedmioletnia w pięciu oddziałach, oddział IV i V są dwuletnie. Taki jest cel, takie zarządzenie władz, jak daleko jednak od tego rzeczywistość. Znikomy procent szkół dwuklasowych ma naukę siedmioletnią, na ogół jest ona pięcioletnią, a gdy nawet zatrzymuje się dzieci w szkole, to naprawdę nie przynosi im to żadnej korzyści, bo nauczycielstwo nawet najmłodsze, wychodzące z Seminarjów obecnych nie umie sobie poradzić z tem, by równocześnie uczyć oddział IV złożony z dwóch roczników czwartego i piątego i V złożony z rocznika szóstego i siódmego. Fikcją staje się cała nauka, gdy przychodzi pracować przy 120 dzieciach. Tymczasem powiat wieluński dostarcza masę przykładów, że II-klasówki są przepełnione. Chróścin ma 129 dzieci, Piaski 155, Szczyty 156, Łubnice 139, Cieszęcin 149, Galewice 148, Dzietrzniki 177, Grębień 153, Kadłub 139, Pątnów 189, Chorzyna 135, Rychłocice 135, Szynkielów 170, Gaszyn 154, Pichlice 179, Krzeczów 150, Łaszew 141, Toporów 171, Załęcze Małe 154, Chotów 135, Wróblew 172, Łyskornia 141, Radoszewice 173, Dalachów 190, Ożegów 149, Skrzynki 200, Janów 140, Ochędzyn 221, Walichnowy 150, Ruda 143.

Szkoła jednoklasowa w zasadzie jest również siedmioletnią, faktycznie jednak jest czteroletnią z ogromną krzywdą dla dzieci, które wtedy, kiedy zostaną rozbudzone, kiedy mogłyby korzystać z wiadomości przepisanych programami wychodzą ze szkoły i powiększają zastępy tych, co stają się powrotnymi analfabetami. Szkoła jednoklasowa nie spełnia swego zadania, siły nauczycielskie pracujące latami tylko w takich szkołach wyjaławiają się i skazane są wskutek tego na pozostanie już nadal na tym poziomie, nie umieją już uczyć w starszych oddziałach. Jedynie ludzie mający prawdziwe powołanie i odznaczający się wielką pracowitością osiągają pewne rezultaty, pod warunkiem, by liczba dzieci nie przekraczała mniej więcej liczby 60—70. Co zrobić z dziećmi w szkole I-kl., gdy jest ich jak np. w Radostowie 85, w Chobaninie 88, w Węglewicach 128, w Pieczyskach 113, w Popowicach 96, Konopnicy 113, w Bobrownikach 100, Czernicach 98, Lipniku 130, Lipinie 125, Toplinie 112, Nietuszynie 107, Sieńcu 103 itd.?

Szkoły filjalne winny spełniać dwa zadania, z jednej strony dać dzieciom możność korzystania z nauki w szkole wysoko zorganizowanej, z drugiej zaś strony ochronić dzieci roczników najmłodszych od odbywania drogi dochodzącej do 3 klm. O ile bowiem droga nawet 2 klm. dla dziecka siedmioletniego może się okazać drogą trudną do pokonania, to natomiast dziecko starsze, ponad 10 lat liczące, może dochodzić i więcej niż 3 klm.

Stosunek filjalny obwodów odnosić się może nietylko do poszczególnych osiedli, ale i do całych kompleksów wiosek. W każdym razie nie odpowiednie byłoby tworzenie filij, któreby liczyły mniej dzieci niż tego wymagają warunki prawne.

Konstruowanie obwodów filjalnych musi być konsekwentne w tem, że wszystkie starsze dzieci od III czy IV oddziału muszą chodzić do wyższych oddziałów szkoły macierzystej, zostawianie bowiem części tych dzieci na miejscu, przekreśliłoby korzyści, o które w tym wypadku chodzi,

Tak pojęta szkoła filjalna nie powiększy, ani liczby sal szkolnych, ani liczby sił nauczycielskich, a tem samem kosztów utrzymania szkoły.

Szkoły filjalne muszą udostępniać dzieciom szkołę wyżej zorganizowaną, będą naogół zjawiskiem przejściowem w obecnym okresie organizacyjnym, kiedy to w miejscu, gdzie są warunki na IV, V-klasową szkołę, istnieje zaledwie szkoła I lub II-klasowa.

Już obecnie obserwować można, iż dziatwa podchodzi do szkół VII-klasowych. Ma to miejsce w Wieluniu, dokąd kilkanaścioro dzieci dochodzi z obwodu Ruda (4 klm.), Niedzielsko (3 klm.), Turów (3½ klm.), a nawet z Krzyworzeki 5.2 klm.).

Do Bolesławca dochodzą dzieci z obwodów Piaski (2—3½ klm.) i Chróścin. Do Działoszyna podchodzą dzieci ze Szczytów, Trębaczowa i Raciszyna. Do Lututowa dochodzą dzieci z Piask, Łęk i Dobrosłania. Osjaków przyciąga dzieci z obwodu Raduszyce, z Nowej Wsi, Dębiny. Do Jaworzna chodzą dzieci z Juljampola. Do Wieruszowa dochodzą dzieci z obwodu szkolnego Chobanin i z Podzamcza, z drugiego brzegu Prosny z terenu województwa poznańskiego.

Spróbujmy ten samorzutny objaw ująć w konkretne wnioski, które zwiększą liczbę dzieci korzystających ze szkół o programie szkół VII-klasowych.

Obwód szkolny Piaski w gminie Chotynin można połączyć z obwodem w Bolesławiu, zostawiając w Piaskach jedną siłę nauczycielską dla 50—65 dzieci, tyleż dzieci starszych, począwszy od czwartego oddziału wraz z siłą nauczycielską wcielić do Bolesławia. Najdalsza droga wyniesie dla dzieci starszych nie całe 4 klm.

Obwód szkolny w Chróścinie można połączyć z Bolesławiem, rozbijając go na dwie części, Gola może być wcielona w całości do szkoły VII-klasowej w Wójcinie, w Chróścinie natomiast zostawić dwie siły dla czterech oddziałów, resztę dzieci skierować do Bolesławia.

Obwód szkolny Krajanka ze szkołą IV-klasową można uzależnić od Czastar, zostawiając połowę dzieci z dwoma siłami w Krajance, drugą połowę, przedewszystkiem dzieci V, VI i VII oddziału wcielić do Czastar.

Obwód Szczyty może również wobec Działoszyna pozostać szkołą filjalną o dwóch siłach.

Obwód szkolny w Łubnicach mający szkołę V-klasową może oddać około 80 dzieci trzech najwyższych oddziałów do Dzietrzkowic lub Wójcina, dla reszty zaś należałoby zostawić trzy siły, które uczyłyby dzieci czterech niższych oddziałów.

Uzależniając obwód szkolny w Kamionce od obwodu szkolnego w Rudzie, gdzie jest zaproponowaną V-klasowa szkoła dla 224 dzieci, przez odjęcie trzech najstarszych roczników w liczbie 63 dzieci można doprowadzić do utworzenia w Rudzie narazie szkoły VI-klasowej o 287 dzieciach, a w 1932/3 do VII-klasowej szkoły o 360 dzieciach. W Kamionce, oddalonej od Rudy o 4 klm. pozostałoby w czterech niższych oddziałach dla dwóch sił nauczycielskich 86 dzieci.

Obwód szkolny Grabowa z II-klasową szkołą można uzależnić od Dalachowa, odsyłając tamże cztery starsze roczniki, t. zn. 64 dzieci, jedna zaś siła nauczycielska uczyłaby dzieci najmłodsze, dzieląc je na 3 grupy.

Obwód Gaszyn może być połączony filjalnie z Wieluniem, lub z Turowem, który stopień organizacyjny z V-klasowej szkoły podniósłby wtedy na VI, a w 1932/3 na VII-klasowy.

Uzależnienie od siebie obwodów Kuźnica Grabowska i Czajków, V-klasowej szkoły i IV- klasowej, pozwoliłoby na stworzenie VII-klasowej szkoły np. w Kuźnicy i filji dla 100 dzieci o dwóch siłach nauczycielskich. Odpowiedni wybór punktu pod budowę szkoły sprawiłby, że najdalsza droga do szkoły dla dzieci starszych nie przekraczałaby 3.8 klm.

Filjalny stosunek obwodu szkolnego Piaski i Dobrosław do Lututowa dodałby VII-klasowej szkole tamże 93 i 81 dzieci, w Piaskach mogłyby pracować trzy siły nauczycielskie, a w Dobrosławie dwie z czterema młodszemi rocznikami.

Obwód szkolny we Wróblewie można uzależnić od Skomlina, oddając 84 starszych dzieci, przyczem we Wróblewie pracowałyby dwie siły z czterema niższemi rocznikami.

Obwód Wierzbie można uzależnić filjalnie od Ożarowa, który wzrośnie przez dodanie 93 dzieci do rozmiarów szkoły VII-klasowej, w Wierzbie pozostaną dwie siły nauczycielskie dla czterech młodszych roczników.

Obwód szkolny Juljampol można uzależnić od Jaworzna, odsyłając 42 starszych dzieci do szkoły VII-klasowej, dla pozostałych 57 dzieci organizując szkołę o jednej sile nauczycielskiej.

Obwód Toplin może być filją Skomlina, dzięki czemu liczba dzieci w Skomlinie wzrosłaby do 414, w Toplinie mogłyby pozostać dwie siły nauczyciecielskie dla młodszych roczników.

W tych czternastu wypadkach ustosunkowania filjalnego sąsiadujących ze sobą obwodów szkolnych otrzymaliśmy wydatne wzmocnienie ośmiu obwodów szkół VII-klasowych już istniejących i powstanie czterech nowych szkół VII-klasowych.

Liczba dzieci, która korzysta ze szkoły VII-klasowej bezpośrednio, wzrosła o 1901, t. zn. o 6%, pośrednio natomiast o 1385, t. zn. o 4.3%. Razem projektowana sieć szkolna dawała szkołę VII-klasową liczbie 13.544 dzieci, poprawki, które możnaby realizować podnosiły liczbę dzieci w szkołach VII-klasowych na 14.547, potworzenie filji zwiększa liczbę tychże dzieci do 17.833. Procentowo 43% + 2.9% + 10.3% = 56.2% ogółu dziatwy mogącej korzystać ze szkoły o najwyższym stopniu organizacyjnym.

Wobec wyrażonych poprzednio wątpliwości o korzyściach i skuteczności nauki w szkołach I- i II-klasowych potworzenie filji, które będą miały dziatwę niższych roczników, podzieloną na grupy, które można będzie prowadzić odrębnie, w każdym razie nie obarczając nauczyciela obowiązkiem uczenia równoczesnego trzech roczników — taki duży sukces cyfrowy, że na terenie powiatu wieluńskiego można przez tworzenie filji dać lepszą szkołę dla 3286, dzieci jest poważnym argumentem, by się zastanowić nad celowością szkół filjalnych.

VI. Realizacja powszechnego nauczania.

Powiat wieluński ma tradycje tajnej szkoły polskiej, za czasów rosyjskich było też na terenie powiatu stosunkowo dużo szkół rządowych, bo 77. Po wycofaniu się Rosjan, w czasie trwania wielkiej światowej wojny liczba szkół nie tylko się nie zmniejszyła, ale już w r. 1916 wynosiła 104, w rok później 123. W chwili organizowania się polskich władz szkolnych

w r. 1917 pierwszy inspektor szkolny miał szkół więcej, niż ma ich niejeden dzisiaj w okolicach mniej zaludnionych, które dzięki wypadkom wojennym opóźniły swój rozwój kulturalny. Mimo tego w przeciągu pięciu lat liczba szkół wzrosła jeszcze do 197, ogarniając, prócz dwóch, wszystkie obwody, zakreślone projektem sieci szkolnej z r. 1919. Ten szybki rozwój pod względem liczebnym zawdzięczać należy gorączkowej działalności społeczeństwa polskiego, które chciało w szybkiem tempie odrobić zaniedbania z czasów niewoli, i planowej, wytężonej pracy pierwszych inspektorów szkolnych.

Po tym okresie twórczym przyszedł zastój, spowodowany ciężkiem położeniem gospodarczem Państwa, spadkiem waluty. Piękne zapowiedzi ustawy o budowie szkół pozostały na papierze, nie mogły być zrealizowane. Pozakładane szkoły, tęskniące ze swymi nauczycielami i dziećmi do jasnych, czystych, dużych sal pozostały w chatach, w ciasnych i ciemnych izdebkach. Drugą przyczyną zastoju w rozwoju szkolnictwa powiatu wieluńskiego, pozostającą w związku z pierwszą, był brak odpowiedniej liczby etatów. Szkoły wzrastały w liczbę dzieci, miały ich dość na III, IV i V-klasową szkołę, a posiadały i posiadają jednego lub dwóch nauczycieli. Mimo tego rozwój postępował dalej, o ile zmalało tempo rozwoju organizacyjnego, to kosztem ilości poczęto dbać o jakość, podnosząc poszczególne szkoły, które miały szczęśliwsze warunki na możliwie wysoki poziom.

Tablica poniższa zilustruje etapy rozwoju za czas od 1914—1927 r.

Rok	Ilość szkół	Stopień organizacyjny							Ilość nauczycieli			Ilość dzieci szkolnych		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	Mężczyzn	Kobiet	Razem	Chłopców	Dziewcząt	Razem
1914	77	75	2	—	—	—	—	—	58	21	79	3,637	2,716	6,353
1916	104	104	—	—	—	—	—	—	65	39	104	4,629	3,538	8,167
1917	123	113	6	3	1	—	—	—	79	50	129	5,592	4,372	9,964
1918	148	125	18	3	—	2	—	—	77	96	173	7,014	5,715	12,729
1919	154	126	21	4	1	—	2	—	80	116	196	8,918	7,531	16,449
1920	184	150	23	6	2	1	1	1	92	157	249	9,755	8,030	17,785
1921	193	158	22	7	3	—	1	2	94	130	224	9,079	7,483	16,562
1922	188	164	24	7	3	4	—	4	115	164	279	10,790	9,016	19,806
1923	197	146	23	12	4	4	2	6	156	159	315	11,163	9,776	20,939
1924	175	147	30	13	2	4	3	6	160	133	293	11,277	10,395	21,672
1925	189	131	29	14	3	3	3	6	175	157	332	12,508	11,667	24,175
1926	197	129	32	15	5	4	5	7	180	180	360	13,019	12,580	25,599
1927	194	112	35	20	8	4	6	9	214	196	410	14,043	13,719	27,762

Liczba szkół potroiła się niemal, liczba nauczycieli wzrosła pięciokrotnie, liczba dzieci przeszło czterokrotnie.

Skonstatowawszy te rezultaty kilkoletnich wysiłków, muszę zkolei podkreślić niedobór, jaki mamy na terenie powiatu wieluńskiego, co zaniedbano, jakie zagadnienia wysuwa życie z dnia na dzień.

Przedewszystkiem należy zorganizować szkoły w dwóch obwodach, dotychczas bezszkolnych, t. zn. w Klasaku Dużym, gm. Skomlin i w Dębcu, gm. Skrzynno. Będą to wprawdzie tylko I-klasowe szkoły, ale trudno 116 dzieci w dalszym ciągu pozbawiać nauki. W szkołach istniejących podnieść należy stopień organizacyjny do normy przewidzianej ustawą. W najbliższym roku szkolnym 1928/9 potrzebną jest liczba minimum 93 etatów, by zamienić VI-klasowe szkoły w Bolesławcu, Kowalach, Rudnikach, Żytniowie, Skomlinie na VII-klasowe, dodać po jednym etacie VII-klasowym szkołom w Działoszynie, ósmy przy 508 dzieciach, dwunasty w Wieruszowie przy 614 dzieciach, szósty i siódmy w Wieluniu w szkole Nr. 3 przy 340 dzieciach. W dalszym ciągu V-klasowe szkoły w Wójcinie (324), Mokrsku (283), Kraszewicach (313) zamienić trzeba na VI-klasowe. Szkoły IV-klasowe należy zmienić na V-klasowe w Krzyworzece (295), w Białej (245), w Siemkowiczach (253), w Wierzchlesie (311), w Czarnożyłach (249). Osiemnaście szkół należy przeorganizować z III-klasowych na IV-klasowe: Mieleszyn (202), Zdziary (206), Parcice (227), Trębaczów (219), Osiek (203), Kiełczygłów (208), Czajków (213), Mierzyce (238), Naramice (197), Przedmość (236), Wierzbic (184), Cieciułów (258), Chorzew (197), Komorniki (219), Ożarów (266), Skrzynno (205), Sokolniki (242), Kraszkowice (236).

Trzydzieści dwie II-klasówki winny zostać III-klasowemi szkołami: Chróścin (129), Piaski (155), Szczyty (156), Łubnice 139), Cieszęcin (149), Galewice (158), Dzietrzniki (177), Grębień (153), Kadłub (139), Pątnów (189), Chorzynie (135), Rychłocice (135), Szynkielów (170), Gaszyn (154), Pichlice (179), Krzeczów (150), Łaszew (141), Toporów (171), Załęcze Małe (154), Chotów (135), Wróblew (172), Łyskornia (141), Młynisko (140), Radoszewice (173), Dalachów (190), Ożegów (149), Skrzynki (200), Janów (140), Ochędzyn (221), Walichnowy (150), Ruda (143), Wydrzyn (206).

Wreszcie 26 szkół I-klasowych, mających więcej niż 80 dzieci należy zmienić na szkoły II-klasowe.

Spełnienie tych postulatów w zakresie organizacyjnym pozwoli wchłonąć wszystkie dzieci w wieku szkolnym do istniejących szkół. Według stanu z 1. XII. 1927 uczęszczało do szkoły 27.762 dzieci, co stanowi minus 3.895 w stosunku do liczby dzieci roczników 1914—1920, niedobór 12.3%. Dzieje się to jedynie dlatego, że istniejące szkoły mają ciasne pomieszczenia i za mało nauczycieli i nie mogą przyjąć dziatwy z dalszych osiedli, aczkolwiek warunki ustawowe na to pozwalają.

Tablica powyższa ilustruje przejrzyście, jak w szybkiem tempie napływała dziatwa do szkół, jak w 1914 liczba 6.353 dzieci stanowiła tylko 18% dzieci w wieku szkolnym.

W	roku	1919	uczyło	się	16.449	t.	z.	45.6%	z 36.081	obowiąz.
„	„	1925	„	„	24.175	„	„	73.9%	z 33.436	„
„	„	1926	„	„	25.559	„	„	82.2%	z 31.123	„
„	„	1927	„	„	27.762	„	„	87.7%	z 31.657	„

Do szkół prywatnych na terenie powiatu wieluńskiego uczęszcza niespełna 400 dzieci, co daje 1.6% odsetek uczęszczających, wynosi on zatem łącznie 89.3%.

Ostatnie wydawnictwo Ministerstwa, podające statystykę szkół powszechnych według stanu z 1. XII 1925 roku, wykazuje, że w powiecie wieluńskim z czynnych ówczas 183 szkół posiadało budynki własne 71 szkół, t. zn. 39.4%. Ogółem izb szkolnych było 309 o powierzchni 11.151.1 m², w tem własnych 100 (32.4%), przeważnie zatem budynki własne rozporządzają jedną salą szkolną. Stosunki te przedstawiają się rozpaczliwie, na 1 m² powierzchni izby przypada 2.2 uczniów, najgorzej w całem województwie łódzkiem, o 0.9 dziecka więcej ponad przeciętną w całej Polsce, o 0.7 więcej ponad przeciętną na Polesiu. Liczbę sal szkolnych w tej chwili należałoby podwoić, by wytworzyć normalne warunki pracy dla dzieci i nauczycielstwa. Obciążenie izby lekcyjnej dziećmi wynosiło w 1925 roku przeciętnie 80 dzieci. Na jednego nauczyciela wypadało 72.5 dzieci, co było na terenie województwa łódzkiego maksimum obciążenia.

Jeżeli osobno uwzględnimy stosunki w Wieluniu, Praszce i Wieruszowie, gdzie wypada 1.6 uczniów na 1 m², a 46.2 uczniów na nauczyciela, to stosunki na wsi przedstawiają się jeszcze gorzej, bo na nauczyciela wypada 77.3 dzieci.

Dane z roku 1925 ujawniły, że na terenie powiatu wieluńskiego było 61 izb (34.5%), które miały poniżej 29.2 m² powierzchni, t. zn. najniższej przeciętnej dla całego państwa, 8 izb dochodziło do 20 m² (4.5%). W Augustynowie sala miała 19.8 m² na 72 dzieci, w Popielinie 19.8 m² na 65 dzieci, w Jelonkach 14.1 m² na 63 dzieci, w Milejowie 18.5 m² na 66 dzieci, w Borowcu 17.1 m² na 55 dzieci, w Bębnowie 20 m² na 68 dzieci, w Strugach 20 m² na 96 dzieci, w Toporowie 20 m² na 102 dzieci.

W przeciągu dwóch lat wiele zmieniło się na lepsze, w Borowcu wynajęto większą salę, podobnież w Milejowie i Bębnowie. W Toporowie donajęto drugą większą izbę, w Strugach szkoła mieści się w nowym domu. Z 61 nieodpowiednich pomieszczeń do tej pory zmieniono już 27.

Ilość własnych sal powiększono o 40, z których 28 jest w nowych budynkach, lub rozszerzonych dawnych, 12 natomiast uzyskano na długoletnią dzierżawę przeważnie w budynkach po dawnym kordonie granicznym.

W stosunku do roku 1925 jest obecnie o 47 sal więcej, t. zn. 356, powinno ich zaś być, licząc na izbę po pięćdziesiąt dzieci, 633. Niedobór wynosi 277 izb, do roku 1932/3 wzrośnie o dalsze sto izb, do roku 1940 również o sto izb.

Mając 140 izb własnych, potrzeba zatem zastąpić 216 wynajętych w 80 procentach nieodpowiednich własnemi i wybudować 277 + 100 + 100, co łącznie daje zapotrzebowanie 693 izb. Plan budowy odpowiednich gmachów szkolnych w myśl sieci szkolnej należy rozłożyć na lat dwanaście, budując po 58 izb rocznie. O ile kapitał potrzebny na zrealizowanie tego planu wynosi 13,860,000 złotych, to roczny wydatek na cele budowy szkół winien wynosić 1,155,000 złotych. Budownictwo musi być planowe, uwzględniać musi sieć szkolną, przedewszystkiem musi objąć szkoły wysoko zorganizowane, np. Wieluń, Wieruszów, Strojec, Rudniki, Jaworzno, Żytniów, Ożarów, Przedmoście, Kowale, Czarnożyły, Raduszewice, Kiełczygłów, Kuźnicę Grabowską, i t. d. Wszędzie zresztą warunki są takie, że bez obawy popełnienia błędu, niesprawiedliwości można budowę rozpoczynać zaraz.

Wślad za tem, jak będą wzrastały budynki, będzie przybywała liczba izb szkolnych — pójdzie wzrost sił nauczycielskich, który licząc przeciętnie po 45 dzieci na nauczyciela powinien przedstawiać się następująco:

W roku 1927/8 powinno być 703 nauczycieli, jest 410, wobec spadku liczby dzieci w 1928/9 o 260, niedobór obecny 293 sił nauczycielskich może być częściowo wyrównany.

Następnie w 1929/30 przybędzie 813 dzieci, w 1930/1 1171 dzieci, w 1931/2 1659 dzieci, w 1932/3 1748 dzieci. Liczba nauczycieli będzie wzrastać zatem o 18, 26, 36, 38, by w roku 1932/3 dojść do 821.

Reasumując powyższe wywody konstatuję:

1) że w powiecie wieluńskim nie uczy się jeszcze 3400 dzieci (11.7%), a w ciągu najbliższych pięciu lat przybędzie dzieci 5400;

2) że brakuje 277 izb szkolnych, a z istniejących 356 większość jest nieodpowiednia, że w najbliższych 12 latach zapotrzebowanie izb wzrośnie o 200, że corocznie trzeba na budowanie szkół wydać przeszło miljon złotych;

3) że liczbę sił nauczycielskich należy już obecnie zwiększyć o 93, resztę niedoboru i potrzebny wzrost w łącznej liczbie około 300 etatów rozłożyć na pięć lat, licząc rocznie po 60 nowych etatów.

Mając szczegółową sieć szkolną, która w 95% nie ulegnie zmianie, należy przystąpić z całą stanowczością do wyrównania niedoboru, by nadążyć za wyjątkowo szczęśliwemi warunkami dla organizacji szkół wysoko zorganizowanych, w których 56.2% dzieci może korzystać z nauki w szkołach VII-klasowych, około 32% z V- i VI-klasowych, a tylko 12% z I—IV-klasowych. Do celu daleko jeszcze, bo w 1925 r. w szkołach VII-klasowych uczyło się tylko 9.1%, w V- i VI-klasowych 11.3%, przyrost obecny może wahać się w granicach 3—4%, a ile dzieci kończy siódmy oddział szkoły powszechnej — to pytanie jest wprost niedyskretne.

Realizacji powyższych zagadnień zwłaszcza budownictwa nie można odraczać do pomyślniejszych warunków gospodarczo-finansowych, bo każdy rok zwłoki powoduje zwiększenie wydatków w przyszłości i kolosalną stratę w sumie ogólnego i obywatelskiego podniesienia ludności, którego nadrobić już nie można, bo z wyjściem z wieku szkolnego młody obywatel usuwa się przeważnie z pod wpływu szkoły.